A°. 1849. No. 108.

ROTTERDAMSCHE COURANT.

Donderdag den 6 September.

Bij deze Courant behoort een Bijvoegsel.

Eenige Exemplaren dezer Courant zijn tegen betaling van 10 *Cents* verkrijgbaar.

ONTWERP VAN WET, TOT REGELING VAN HET LAGER ONDERWIJS,

ingekomen in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van Maandag den 3 September 1849.

Wij WILLEM III enz.

Alzoo wij in overweging genomen hebben, dat art. 194 der Grondwet voorschrift, dat de inrigting van het openbaar onderwijs, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, door de wet wordt geregeld; dat er overal in het Rijk van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs wordt gegeven, en dat het geven van onderwijs vrij is, behoudens het toezigt der overheid, en bovendien, voor zoo veel het middelbaar en lager onderwijs betreft, behoudens het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid des onderwijzers; het een en ander door de wet te regelen, zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

TITEL I.
Algemeene bepalingen.

Art. 1. Het lager onderwijs omvat het lezen, schrijven, teekenen en de Nederlandsche taal; voorts de beginselen van de navolgende leervakken: geschiedenis, aardrijkskunde, zingen, levende talen, stel- en meetkunde, teekenen, natuurlijke geschiedenis, landbouw, gymnastie.

Art. 2. Dit onderwijs wordt gegeven in scholen en in de woningen van particulieren. Het eerste is school-, het laatste huisonderwijs. Behalve de eigenlijke scholen van lager onderwijs, zijn er bewaarscholen ter voorbereiding van kinderen, beneden den ouderdom van zes jaren, voor dat onderwijs, en herhalingsscholen tot onderhouding van het vroeger geleerde.

Art. 3. De scholen worden onderscheiden in openbare en bijzondere. De scholen van overheidswege opgerigt en onderhouden zijn openbare; alle overige zijn bijzondere scholen.

Art. 4. Alle scholen worden gehouden in localen, voor de gezondheid niet schadelijk, voorzien van de noodige hulpmiddelen voor het onderwijs.

Art. 5. Niemand mag onderwijs geven zonder den vollen ouderdom van zestien jaren te hebben bereikt. Om aan het hoofd eener school te staan, moet men meerderjarig zijn.

Art. 6. Vreemdelingen behoeven tot het geven van onderwijs Onze vergunning. Zij mogen niet aan het hoofd eener school staan. Hiervan kan echter, in zeer bijzondere gevallen, door Ons ontheffing worden verleend.

Art. 7. Tot het geven van onderwijs zijn niet bevoegd, die bij eindvonnis: *a*, wegens misdaad zijn veroordeeld; *b*, veroordeeld zijn wegens diefstal, opligting, misbruik van vertrouwen of aantasting der zeden; *c*, verstoken zijn van de uitoefening van alle of eenige burgerlijke of burgerschapsregten.

Art. 8. Die, zonder daartoe geregtigd te zijn, onderwijs geeft, wordt voor de eerste maal gestraft met eene boete van *f* 50, voor de tweede maal met eene boete van *f* 100 en gevangenis van een tot drie maanden, te zamen of afzonderlijk, en vervolgens telkens met eene gevangenis van vier maanden tot één jaar.

Deze bepalingen zijn niet van toepassing op degenen die uitsluitend onderwijs geven in zingen, teekenen, natuurlijke geschiedenis, landbouw of gymnastie.

TITEL II.
Openbare scholen en voorziening in de kosten van het openbaar onderwijs.

Art. 9. In elke gemeente is een voldoend aantal openbare scholen aanwezig. De gemeenteraad bepaalt dat getal, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten. Deze bevelen de vermeerdering van dat getal, wanneer zij het, in verhouding tot de bevolking en behoefte der gemeente, ongenoegzaam achten. Kleine naburige gemeenten kunnen door Gedeputeerde Staten gemagtigd worden gezamenlijk ééne openbare school op te rigten en te onderhouden. Overal worden, zoo veel mogelijk, bewaar- en herhalingsscholen opgerigt of aan de openbare scholen verbonden.

Art. 10. De openbare scholen worden verdeeld in: *a*, scholen der 2de klasse, waar onderwijs wordt gegeven in lezen, schrijven, rekenen, en in de eerste beginselen van Nederlandsche taal, geschiedenis, aardrijkskunde, zingen; *b*, scholen der 1ste klasse, waar hetzelfde onderwijs wordt gegeven als in die der 2de klasse, doch tevens verder voortgezet. Bij alle openbare scholen mogen ook onderwezen worden de beginselen van teekenen, natuurlijke geschiedenis, landbouw en gymnastie, en in die der 1ste klasse bovendien de beginselen van levende talen en van stel- en meetkunde.

Art. 11. Het onderwijs op de scholen der 2de klasse, en waar geene scholen der 2de klasse zijn, op die der 1ste klasse, is kosteloos voor de behoeftigen en minvermogenden. De gegoeden betalen op de scholen der beide klassen een matig schoolgeld. Het bedrag daarvan wordt door den gemeenteraad, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, bepaald, en door den gemeente-ontvanger geïnd, op de wijze voorgeschreven voor de directe belastingen.

Art. 12. De gemeenteraad voorziet in al de kosten van het openbaar onderwijs in de gemeente. Hij brengt de daartoe noodige gelden als verpligte uitgaven op den staat van begrooting der gemeente.

Art. 13. Onder de kosten, in het voorgaande artikel bedoeld, zijn begrepen: *a*, de bezoldiging der onderwijzers en onderwijzeressen, ondermeesters en ondermeesteressen; *b*, het aanschaffen, verbeteren en onderhouden der scholen, schoolmeubelen en woningen der onderwijzers en onderwijzeressen; *c*, de overige hulpmiddelen voor het onderwijs, waaronder het noodige voor vuur en licht, de schoolboeken en verdere schoolbehoeften voor de leerlingen.

Art. 14. Aan elken onderwijzer en onderwijzeres wordt toegekend het genot van vrije woning en, waar het mogelijk is, van tuin; een voldoend jaarlijksch inkomen van ten allerminste *f* 200 en een aandeel in het schoolgeld. Aan elken ondermeester en ondermeesteres wordt een jaarlijksch inkomen toegelegd. Het bedrag van deze onderscheidene jaarwedden, zoo mede van het aandeel in het schoolgeld, wordt, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, door den gemeenteraad vastgesteld.

Art. 15. Om te voorzien in de kosten van het openbaar onderwijs, heffen de gemeentebesturen twee opcenten op alle directe belastingen in hunne gemeente uitgeschreven. Wanneer de opbrengst daarvan niet voldoende is, wordt het ontbrekende aangevuld door de Provinciale Staten, die daartoe twee opcenten heffen op alle directe belastingen in de provincie uitgeschreven. Indien deze middelen ontoereikende zijn om de Provinciale Staten in staat te stellen tot het aanvullen der te korten in al de gemeenten hunner provincie, wordt het ontbrekende bijgedragen door het Rijk.

Art. 16. Tot opleiding van onderwijzers zijn er van Rijks wege eene of meerdere kweekscholen.

TITEL III.
Openbare Onderwijzers en Onderwijzeressen.

Art. 17. Om onderwijs te geven in eene openbare school wordt vereischt het bezit: *a*, eener acte van algemeene toelating; *b*, van een getuigschrift van goed zedelijk gedrag, afgegeven door burgemeester en wethouders der gemeente of gemeenten, waar de bezitter gedurende de twee laatste jaren heeft gewoond.

Art. 18. De acte van algemeene toelating wordt verkregen door het afleggen van een behoorlijk examen in de vakken, waarin men overeenkomstig art. 10 onderwijs wenscht te geven, en omtrent de noodige geschiktheid daartoe. Voor de bewaarschoolhouderessen loopt het examen over hetgeen gevorderd wordt tot voorbereiding voor het onderwijs. Het examen, waarvoor eene matige som wordt betaald, wordt afgenomen door de provinciale commissien van onderwijs, of, voor zoo veel de bewaarscholen betreft, door de plaatselijke schoolcommissien, en waar zoodanige commissie niet bestaat, door den schoolopziener. De acten voor de bewaarscholen zijn alleen plaatselijk; alle overige gelden door het geheele Rijk.

Art. 19. De acte van algemeene toelating vermeldt en bepaalt naauwkeurig den aard en omvang van het te geven onderwijs.

Art. 20. Voor de onderwijzers en onderwijzeressen zijn twee rangen verkrijgbaar. Voor de scholen der 1ste klasse wordt gevorderd de 1ste, voor die der 2de klasse de 2de rang. Voor de ondermeesters, ondermeesteressen en bewaarschoolhouderessen is eene acte van algemeene toelating zonder rang voldoende.

Art. 21. De aanstelling der onderwijzers en onderwijzeressen geschiedt door den gemeenteraad, ten gevolge van een vergelijkend examen. Voor de bewaarschoolhouderessen wordt geen vergelijkend examen vereischt. In geval de Provincie of het Rijk tot de kosten van het onderwijs bijdraagt, wordt vooraf de magtiging of van Gedeputeerde Staten of van het Departement van Binnenlandsche Zaken gevorderd. De ondermeesters en ondermeesteressen worden, zonder zoodanige magtiging, door den gemeenteraad aangesteld uit een tweetal, door den schoolopziener, met overleg van den onderwijzer of de onderwijzeres, opgemaakt. Het eervol ontslag op eigen verzoek wordt verleend door den gemeenteraad.

Art. 22. Het examen, in het voorgaande artikel vermeld, loopt over de vakken die aan de openstaande school, naar gelang van hare klasse, worden onderwezen, en wordt, ten overstaan van den gemeenteraad, afgenomen door den schoolopziener met een of meerder leden der plaatselijke schoolcommissie, waar die bestaat, en zoo noodig met behulp van een bekwamen onderwijzer. Bij verschil omtrent den uitslag van het examen tusschen den gemeenteraad en schoolopziener of tusschen deze en Gedeputeerde Staten, beslist het Departement van Binnenlandsche Zaken, dat alsdan tevens de acte van aanstelling afgeeft. Indien niet meer dan één persoon zich aanmeldt, moet deze nogtans bij een examen nader voldoende bewijzen van bekwaamheid geven.

Art. 23. Onderwijzers mogen geene ambten of bedieningen bekleeden, noch handel, beroepen of neringen uitoefenen, noch door iemand hunner huisgenooten doen uitoefenen, ten ware zij daartoe, op voordragt van den gemeenteraad en den schoolopziener, of de plaatselijke schoolcommissie, waar die bestaat, eene bepaalde magtiging van Gedeputeerde Staten hebben verkregen.

Art. 24. Onderwijzers en onderwijzeressen, zoo mede ondermeesters en ondermeesteressen, die zich aan pligtverzuim of wangedrag schuldig maken, of aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden opzettelijk te kort doen, worden, op voordragt van den gemeenteraad of den schoolopziener, na ingewonnen advies der provinciale commissie van onderwijs, door Gedeputeerde Staten, in hunne bediening voor drie maanden geschorst, met gemis van hun inkomen. In geval van herhaling of bij ergerlijk levensgedrag, worden zij op gelijke wijze van hunne bediening ontzet, en in het laatste geval wordt tevens hunne acte van algemeene toelating vervallen verklaard. Vorenstaande bepalingen omtrent de schorsing en ontzetting zijn insgelijks van toepassing op de overtreding van het voorgaand artikel.

TITEL IV.
Bijzondere scholen, onderwijzers en onderwijzeressen.

Art. 25. Die onderwijs wenscht te geven in eene bijzondere school, moet aan het gemeentebestuur en den schoolopziener vertoonen: *a*, eene acte van algemeene toelating, verkregen na aflegging van een behoorlijk examen op de wijze in art. 10 vermeld, in de vakken waartoe het onderwijs betrekking zal hebben; *b*, een getuigschrift van goed zedelijk gedrag, afgegeven door burgemeester en wethouders der gemeente of gemeenten, waar de bezitter gedurende de twee laatste jaren heeft gewoond. De acte onder *a* vermeld, waarvan gedurende de zes laatst voorafgaande jaren geen gebruik is gemaakt, is vervallen. Het getuigschrift onder *b* vermeld moet zijn ten genoege van het gemeentebestuur en den schoolopziener; bij afkeuring door beiden of een hunner, heeft de bezitter beroep op Gedeputeerde Staten. Vorenstaande bepalingen zijn insgelijks van toepassing op degenen die huisonderwijs wenschen te geven.

Art. 26. Voor het bijzonder en het huisonderwijs is eene acte van algemeene toelating zonder rang voldoende. Zij geldt alleen binnen het ressort dergenen, door welke zij is afgegeven. De bepaling van art. 19 is mede op haar van toepassing.

Art. 27. De acte van algemeene toelating van bijzondere onderwijzers en onderwijzeressen, die onderwijs geven, strijdende met de maatschappelijke orde of met de goede zeden, of wel door zedeloos gedrag openlijke ergernis geven, wordt vervallen verklaard, op de wijze bij art. 24 bepaald. Even zoo wordt vervallen verklaard de acte van bijzondere ondermeesters en ondermeesteressen, huisonderwijzers en huisonderwijzeressen, die zich aan een ergerlijk levensgedrag schuldig maken.

Art. 28. Ieder locaal bestemd voor eene bijzondere school moet, alvorens daarvan gebruik kan worden gemaakt, door burgemeester en wethouders en den schoolopziener gezien en voor de gezondheid niet schadelijk zijn verklaard. In geval van verschil van gevoelen tusschen deze, of bij bezwaar van den kant des onderwijzers, beslissen Gedeputeerde Staten.

Art. 29. Die onderwijs geeft in een locaal dat niet is onderzocht, of, onderzocht zijnde, is afgekeurd, wordt gestraft met eene boete van *f* 25 en gevangenis van drie dagen, te zamen of afzonderlijk. Het locaal wordt gesloten. In geval van herhaling wordt zijne acte van algemeene toelating vervallen verklaard, op de wijze bij art. 24 bepaald.

Art. 30. Het huisonderwijs wordt gegeven in de woningen van particulieren, aan kinderen van het gezin, door personen aldaar niet inwonende. Het is dezen niet geoorloofd dat onderwijs ten hunnent te geven.

Art. 31. Van het huisonderwijs is onderscheiden het huisselijk onderwijs, dat aan kinderen gegeven wordt door personen bij ouders of voogden inwonende. Op dit onderwijs is deze wet niet van toepassing.

TITEL V.
Toezigt op het onderwijs.

Art. 32. Het toezigt over den staat en de inrigting van het schoolwezen is opgedragen aan schoolopzieners en plaatselijke schoolcommissien.

Art. 33. De schoolopzieners worden, op voordragt van het Departement van Binnenlandsche Zaken, door Ons benoemd voor den tijd van vier jaren. De aftredenden zijn weder benoembaar.

Art. 34. Iedere provincie wordt verdeeld in schooldistricten. Elk district staat onder het toezigt van eenen schoolopziener. De schoolopzieners binnen dezelfde provincie maken, met den voorzitter, gezamenlijk uit de commissie van onderwijs.

Art. 35. Tot waarneming van het voorzitterschap benoemen Gedeputeerde Staten een lid uit hun midden. De commissie benoemt eenen ondervoorzitter uit haar midden. Een der leden van de commissie wordt door Ons tot secretaris benoemd. Aan elke commissie wordt, ter voorziening in de noodige kosten, eene jaarlijksche som, geëvenredigd aan de uitgebreidheid der provincie, van Rijks wege toegelegd.

Art. 36. In alle gemeenten van eene bevolking van 4000 zielen of daarboven, worden schoolcommissien door het gemeentebestuur aangesteld. De districts-schoolopzieners zijn als zoodanig steeds leden der plaatselijke schoolcommissie. In plaatsen, wier bevolking minder dan 4000 zielen bedraagt, kan het schooltoezigt door den district-schoolopziener, in overleg met het gemeentebestuur, worden toevertrouwd aan een of meer der daartoe geschikte personen.

Art. 37. Alle instellingen van lager onderwijs, zoo openbare als bijzondere, moeten steeds toegankelijk zijn voor de personen belast met het toezigt op het onderwijs. De onderwijzers en onderwijzeressen zijn gehouden hun alle inlichtingen te geven, die geacht kunnen worden ter uitvoering dezer wet noodig te zijn. Weigering in een dezer gevallen wordt gestraft met eene boete van *f* 25 *of* gevangenis van drie dagen, en bij herhaling telkens met eene boete van *f* 25 *en* gevangenis van drie dagen.

Art. 38. De processen-verbaal, door de schoolopzieners en plaatselijke schoolcommissien betrekkelijk overtredingen dezer wet opgemaakt en met eede bevestigd, gelden als schriftelijke bescheiden.

TITEL VI.
Uitvoerings- en overgangs-bepalingen.

Art. 39. De verdere voorschriften omtrent de examens tot het verkrijgen der acten van algemeene toelating en de vergelijkende examens, de instructien voor de schoolopzieners en provinciale commissien van onderwijs, en de bepalingen vereischt tot uitvoering dezer wet, worden door Ons vastgesteld.

Art. 40. De bepalingen voor de provincien in het algemeen, en voor de gemeenten in het bijzonder, worden door de Provinciale Staten, onder Onze goedkeuring,

en door de gemeentebesturen, met inachtneming van art. 140 der Grondwet, vastgesteld.

Art. 41. De in sommige gemeenten bestaande verpligting tot vereeniging der betrekking van openbaar onderwijzer met kerkelijke bedieningen houdt op, zoodra na de afkondiging dezer wet die betrekking openvalt.

Art. 42. De acten van algemeene toelating vóór de afkondiging dezer wet verleend, blijven in het algemeen van kracht, doch vervallen voor degenen, die, na die afkondiging, aan het hoofd eener bijzondere school wenschen te staan. De bestaande acten van den eersten en tweeden rang geven gelijke regten als die van den eersten rang bij deze wet bedoeld. De bestaande acten van den derden rang en die van schoolhouderes geven gelijke regten als die van den tweeden rang bij deze wet bedoeld.

Lasten en bevelen enz.

MEMORIE VAN TOELICHTING, behoorende bij het ontwerp van wet tot regeling van het Lager Onderwijs.

Onder de talrijke wetsontwerpen, die een uitvloeisel behooren te zijn van de gewijzigde Grondwet, zijn er zeker weinige, die met meer algemeene belangstelling worden te gemoet gezien, dan die op het onderwijs in het algemeen, en dat op het lager onderwijs in het bijzonder; doch er is welligt ook geen wetsontwerp, dat bij het vervaardigen meer moeijelijkheden heeft aangeboden dan dit laatste.

Is de gang van het lager onderwijs hier te Lande voortdurend met naauwlettende zorg en opmerkzaamheid gadegeslagen door allen, die weten hoe zeer de verstandelijke en zedelijke beschaving der Natie, en mitsdien het volksgeluk, van een behoorlijk onderwijs afhangt, vooral in den laatsten tijd en bepaaldelijk toen er sprake was van het opnemen in de Grondwet der bevoegdheid om vrij onderwijs te geven, is de aandacht van schier allen op deze aangelegenheid gevestigd.

Het is dus niet te verwonderen, dat, toen eenmaal bij art. 194 der Grondwet bepaald was, dat de inrigting van het openbaar onderwijs bij de wet zou worden geregeld, vele deskundigen zich geroepen hebben gevonden, om hunne beschouwingen kenbaar te maken omtrent hetgeen zoodanige wet, naar hun inzien, zou behooren te bevatten. Zij vermeenden, en niet ten onregte, dat langdurige ondervinding en volledige bekendheid met het bestaande hun allezins vrijheid gaven van den uitslag hunner bevindingen in het algemeen belang mededeeling te doen.

De Regering heeft dan ook, terwijl zij zich, ter voldoening aan het grondwettelijke voorschrift, bezig hield met het vervaardigen van een wetsontwerp op het lager onderwijs, van onderscheidene genootschappen, schoolopzieners en schoolonderwijzers, deels in druk, deels in geschrifte, vele wenken en mededeelingen ontvangen, waarvan sommige in den vorm van een wetsontwerp waren voorgedragen.

De kennisneming dier geschriften heeft de Regering tot de overtuiging geleid, dat het eene volstrekte onmogelijkheid is eene wet omtrent dit onderwerp te vervaardigen, die de algemeene goedkeuring kan wegdragen. Reeds bij den aanvang van haren arbeid was dit haar gevoelen, en de ingezonden stukken hebben haar daarin zoo mogelijk nog bevestigd. Ten aanzien van de meest gewigtige hoofdbeginselen heerscht bij de onderscheiden schrijvers het grootste verschil, en de wensch van den een is in vele opzigten in lijnregten strijd met dien van den ander. Terwijl deze eene wet op het lager onderwijs onmogelijk acht zonder het behoud van het christelijk beginsel, is gene van gevoelen, dat de Grondwet dit niet gedoogt. De schoolpligtigheid, door den een als een volstrekt onmisbaar vereischte met klem van redenen verdedigd, wordt door den ander op niet minder goede gronden bestreden. De een verklaart, dat het openbaar onderwijs te gronde zal gaan, wanneer niet *allen* daarvan kosteloos gebruik kunnen maken, de ander wil het alleen kosteloos stellen voor behoeftigen en minvermogenden. Het onderwijs in de levende talen wordt door dezen met aandrang tot het lager, door genen tot het middelbaar onderwijs gebragt. De een wenscht zoo veel mogelijk het behoud van de bestaande verordeningen, naar den geest des tijds en de voorschriften der Grondwet gewijzigd, de ander acht het bestaande in vele opzigten verouderd en wil een nieuw leven scheppen. En loopen de meeningen zoo merkbaar uiteen ten opzigte der hoofdbeginselen, niet minder is dit het geval met betrekking tot de punten van meer ondergeschikt belang.

Wat stond der Regering nu in deze omstandigheden te doen? Nam zij bij voorbeeld het wetsontwerp door het *Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap* met zoo veel zorg en na raadpleging van talrijke bevoegde beoordeelaars vervaardigd tot rigtsnoer, zij liep gevaar, dat allen, die zich met de beginselen, in dat ontwerp opgenomen, niet kunnen vereenigen, als bestrijders optraden. Gaf zij daarentegen de voorkeur aan het wetsontwerp van het hoofdbestuur der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, welke maatschappij meer dan eenige andere instelling het regt heeft, waar het de belangen van het onderwijs geldt, hare stem te doen hooren, zoo had zij vele tegenstanders te vreezen, daar het zelfs twijfelachtig is, of de departementen dier maatschappij zich wel met dat ontwerp in allen deele vereenigen. Even zoo was het met de overige wetsontwerpen gelegen.

De Regering heeft derhalve vermeend den eenigen veiligen weg in te slaan, door, in de eerste plaats, lettende op de voorschriften der Grondwet en op hare eigene kennis en ondervinding, van de medegedeelde opmerkingen een voorzigtig en gepast gebruik te maken, over te nemen wat haar, na rijp beraad, daarin goed en nuttig toescheen, te laten liggen hetgeen, hoewel op zich zelf niet onjuist noch ongegrond, echter uit een meer algemeen standpunt beschouwd, haars inziens, minder raadzaam was te achten. Hieruit is het nu aangeboden wetsontwerp ontstaan.

De Regering is overtuigd dat haar arbeid veel tegenspraak zal ondervinden en tot allerlei bedenkingen en opmerkingen aanleiding geven. Zij kent vooraf de bezwaren, die zullen worden aangevoerd, en weet dat er gewigtige onder zijn. Doch zij weet evenzeer, dat het toegeven aan die bezwaren nieuwe, van nog gewigtiger aard, zou doen ontstaan.

Ook is het haar niet onbewust, dat, wanneer zij aan haar wetsontwerp eene rigting had gegeven meer overeenstemmende met den wensch van velen, zij op den steun van dezen had kunnen rekenen en daaronder verdedigers vinden, terwijl zij nu, door onpartijdig te handelen en geene bepaalde kleur aan te nemen, zoodanige ondersteuning mist; doch zij heeft vermeend, dat deze gronden niet mogten wegen, en dat zij alleen mogt letten op de voorschriften der Grondwet en op hetgeen de behoeften van den tegenwoordigen tijd, naar haar onbevooroordeeld inzien, vorderen.

Na deze beknopte mededeeling van het standpunt, waarvan bij het vervaardigen van dit wetsontwerp is uitgegaan, acht de Regering het overbodig te dezer plaatse in verdere bijzonderheden te treden omtrent het ontwerp zelf, en zij neemt de vrijheid te verwijzen naar de toelichting op de onderscheidene artikelen. Zij wil alleen vermelden, dat zij het volstrekt noodzakelijk heeft geacht, dat in de wet zoo veel mogelijk alleen de beginselen worden opgenomen, en al wat van reglementairen, provincialen of plaatselijken aard is, overgelaten aan reglementen, door den Koning, de provinciale en plaatselijke besturen nader vast te stellen.

De wet moet beknopt wezen, en alleen zoodanige bepalingen bevatten, welke op geene andere wijze zouden kunnen worden vastgesteld.

De reglementen daarentegen moeten soms, uit den aard der zaak, in bijzonderheden treden, en vereischen nu en dan wijzigingen of bijvoegingen, welke in eene wet niet zonder bezwaar gebragt kunnen worden.

Het is verder allezins wenschelijk geoordeeld, dat de nieuwe wet op het lager onderwijs, zoo veel dit met de veranderde tijdsomstandigheden overeen te brengen is, in verband zou zijn met de bestaande wetgeving te dier zake. De wet van 1806 heeft, niettegenstaande hare gebreken, veel goeds gesticht, en het zijn meer bepaaldelijk de later genomene besluiten, welke tot klagten aanleiding hebben gegeven. Ook zal het, naar men vermeent, minder bezwaren opleveren eene nieuwe wet in te voeren, die, hoewel naar de tegenwoordige behoeften en vorderingen ingerigt, eenigermate een vervolg is der bestaande, dan eene welke geheel nieuwe beginselen zou bevatten. Uit dien hoofde zijn in dit wetsontwerp al die bepalingen, zoowel uit de wet van 1806 en de daarbij behoorende reglementen, als uit de latere verordeningen, overgenomen, wier nut en doelmatigheid de ondervinding overtuigend heeft aangetoond.

Het wetsontwerp is verdeeld in *zes* titels: de *eerste* bevat algemeene bepalingen, zoowel tot het openbaar als bijzonder onderwijs betrekking hebbende, art. 1—8; de *tweede* handelt over de openbare scholen en de voorziening in de kosten van het openbaar onderwijs, art. 9—16; de *derde* betreft de openbare onderwijzers en onderwijzeressen, art. 17—24; de *vierde* handelt over de bijzondere scholen, onderwijzers en onderwijzeressen, art. 25—31; de *vijfde* beschrijft het toezigt op het onderwijs, art. 32—38; de *zesde* bevat eenige uitvoerings- en overgangs-bepalingen, art. 39—42.

TITEL I.

Art. 1. In dit artikel wordt opgegeven hoe ver het lager onderwijs zich *kan* uitstrekken; doch het is geenszins de bedoeling, dat op alle scholen de hier opgenoemde leervakken *moeten* worden onderwezen. Art. 10 wijst aan wat in iedere soort van school verpligtend is, doch art. 1 vermeldt slechts in het algemeen, wat tot het lager onderwijs, in tegenoverstelling van het middelbaar en hooger onderwijs, behoort, en op de lagere scholen mag onderwezen worden. Het schijnt onnoodig omtrent die vakken in bijzonderheden te treden: alle behooren ongetwijfeld tot het lager onderwijs, en worden nu reeds op vele lagere scholen behandeld. Door het opnemen van landbouw en gymnastie is aan eenen vrij algemeenen wensch voldaan. Ook worde niet uit het oog verloren, dat, met uitzondering van het *lezen, schrijven, rekenen* en de *Nederlandsche taal*, van het overige slechts de *beginselen* worden geleerd. Men zie verder de aanteekening op art. 10.

Art. 6. Volgens dit artikel worden de vreemdelingen toegelaten als ondermeesters en ondermeesteressen, en voor het huisonderwijs, doch mogen zij niet dan in zeer bijzondere gevallen aan het hoofd van scholen staan. Men vermeent, dat in den regel vreemdelingen van het geven van onderwijs zouden behooren te worden uitgesloten, niet omdat onder hen geene personen gevonden worden, wier kunde en zedelijkheid boven allen twijfel verheven is, maar dewijl men dan tevens de deur opent voor velen, wier heillooze beginselen eenen verderfelijken invloed op de jeugd zouden kunnen uitoefenen. Van den anderen kant is het hoogst wenschelijk, geschikte vreemdelingen te kunnen toelaten als ondermeesters en ondermeesteressen, en voor het huisonderwijs, daar zij, over het algemeen, beter dan Nederlanders in staat zijn, onderwijs te geven in de taal van hun geboorteland. Ook kunnen zich gevallen voordoen, waarin het wenschelijk is vreemdelingen aan het hoofd van scholen te plaatsen. Eene algemeene uitsluiting van vreemdelingen is dus, in dit opzigt, niet geraden. Ten einde nu de bedenkingen, zoo aan de toelating als aan de uitsluiting van vreemdelingen verbonden, in overeenstemming te brengen, wordt hun bij dit artikel verboden aan het hoofd van scholen, zoo openbare als bijzondere, te staan (van welk verbod evenwel in zeer bijzondere gevallen door den Koning vrijstelling kan worden verleend), doch overigens het geven van onderwijs vergund, evenwel nooit zonder voorafgaande goedkeuring des Konings, opdat men in de gelegenheid zij, zoo noodig, inlichtingen ten hunnen aanzien in te winnen. Op deze wijze vermeent men dat de moeijelijkheden weggenomen zijn. Wanneer het vreemdelingen in den regel alleen vrijstaat eene ondergeschikte betrekking bij de scholen te bekleeden, dan zijn zij, die welligt gezind mogten zijn verkeerde beginselen te verspreiden, bij behoorlijk toezigt van de hoofdonderwijzers, daartoe niet in de gelegenheid, terwijl bij het huisonderwijs de ouders of betrekkingen daarvoor genoegzaam kunnen waken. Tevens heeft men dan de voordeelen van het onderwijs door vreemdelingen. Wel is waar, zou men kunnen aanmerken, dat de bij deze wet gevorderde bewijzen van bekwaamheid, waaronder voornamelijk behoort de kennis der Nederlandsche taal, van zelf bijna alle vreemdelingen zullen uitsluiten. In het algemeen is dit zoo; doch men verlieze niet uit het oog, dat zeer vele bewoners der zuidelijke provincien van het voormalige Koningrijk der Nederlanden onze taal óf reeds magtig zijn, óf met geringe moeite daarvan spoedig voldoende kennis zouden kunnen opdoen, om hier te lande een examen af te leggen. Het zou derhalve mogelijk kunnen zijn, en zelfs in de tegenwoordige tijden, waarin het voor velen zoo moeijelijk is een bestaan te verkrijgen, niet onwaarschijnlijk wezen, dat een vrij groot aantal onzer naburen uit die streken zich hier als onderwijzers zou komen vestigen.

Art. 8. Volgens de 1ste alinea van dit artikel wordt degene, die, zonder daartoe geregtigd te zijn, lager onderwijs geeft, gestraft op de daar vermelde wijze. Daar nu het zingen, teekenen, de natuurlijke geschiedenis, landbouw en gymnastie bij art. 1 worden opgenoemd als onderdeelen van het lager onderwijs, zou men, streng genomen, kunnen beweren, dat de voorschreven strafbepaling ook van toepassing is op gewone zang- en teekenmeesters, en op hen, die alleen onderrigt geven in natuurlijke geschiedenis, landbouw of ligchamelijke oefeningen, wanneer zij niet daartoe overeenkomstig deze wet geregtigd zijn. Vermits het niet de bedoeling is, gemelde personen, die zich uitsluitend bij hun vak bepalen, aan de verordeningen op het lager onderwijs te onderwerpen, is, ter wegneming van allen twijfel, bij alinea 2 van dit artikel de noodige uitzondering ten hunnen behoeve gemaakt.

TITEL II.

Art. 9. Dit artikel strekt tot uitvoering van het grondwettelijk voorschrift, dat er *overal* in het Rijk van Overheids wege voldoend openbaar lager onderwijs wordt gegeven. Ten einde te kunnen nagaan, hoe veel scholen hiervoor in elke gemeente worden vereischt, moet men bekend zijn met den aard en het aantal der bestaande scholen en de bevolking der onderscheidene gemeenten. Het oordeel over de behoefte eener gemeente aan een meerder of minder aantal scholen, schijnt niet beter toevertrouwd te kunnen worden dan aan hen, die met de bekostiging van het onderwijs bij dit wetsontwerp grootendeels worden belast, en met de plaatselijke gesteldheid het meest bekend zijn, dat is aan de gemeentebesturen. Er is niettemin toezigt noodig om te waken, dat aan de bepaling der 3de alinea van art. 194 der Grondwet overal voldaan worde; dat de gemeentebesturen, uit zuinigheid of om andere redenen, daarin niet achterlijk blijven. Zulk toezigt kunnen Gedeputeerde Staten het best uitoefenen. Uit dien hoofde is bij alinea 2 van dit artikel voorgeschreven, dat de gemeenteraad het getal der openbare scholen bepaalt, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, en bij alinea 3, dat deze de vermeerdering van dat getal bevelen, wanneer zij het, in verhouding tot de bevolking en behoefte der gemeente, ongenoegzaam achten. Ofschoon het te verwachten is, dat er, in den regel, in elke gemeente minstens *ééne* openbare school zal zijn, kunnen er nogtans gemeenten gevonden worden, te onaanzienlijk om *alléén* eene openbare school noodig te hebben. In zoodanig geval mag, volgens de 4de alinea van dit artikel, eene combinatie van eene of zelfs meer gemeenten plaats hebben. Hieromtrent wordt de beoordeeling en beslissing aan de Gedeputeerde Staten overgelaten. Het groote nut der herhalings- en bewaarscholen is te algemeen erkend, dan dat de 5de alinea van dit artikel eenige toelichting zoude behoeven.

Art. 10. Het lager onderwijs moet zich niet voor allen even ver uitstrekken. Er zijn leervakken, welke voor ieder mensch als nuttig en noodig zijn te beschouwen, waarvan de arme zoowel als de meervermogende, de inwoner eener kleine plaats evenzeer als die van eene aanzienlijke gemeente genoegzame kennis moet bezitten. Hiertoe meent men te moeten brengen het lezen, schrijven en rekenen, benevens de *eerste beginselen* der Nederlandsche taal, van geschiedenis, aardrijkskunde en zingen. Velen wenschen echter iets verder te gaan dan die *eerste* beginselen; bovendien zijn er andere kundigheden, welke ofschoon niet onmisbaar, echter mede tot het verkrijgen eener beschaafde opvoeding behooren, al blijft men binnen den kring van het lager onderwijs. Uit dien hoofde zijn de openbare scholen bij art. 10 verdeeld in twee klassen: op de laagste (die der 2de klasse) wordt het onderwijs gegeven hetwelk niemand ontberen mag; op de hoogere (die der 1ste klasse) wordt hetzelfde onderwijs gegeven, maar tevens verder voortgezet, hoewel het de bij art. 1 aangewezen grens niet mag overschrijden; ook wordt het vrijgelaten om op beide soorten van scholen eenige vakken (met name bij art. 10 genoemd) te onderwijzen, die niet algemeen en volstrekt noodig zijn, maar velen nogtans wenschen dat insgelijks op de lagere scholen worden onderwezen, gelijk tegenwoordig reeds grootendeels geschiedt. Dit laatste onderwijs is dus *facultatief*, doch de leervakken bij de scholen der 1ste en 2de klasse bepaaldelijk aangewezen *verpligtend*.

Art. 11. Door velen is de wensch geuit, dat het onderwijs op de openbare scholen geheel kosteloos zou zijn, op grond dat deze anders de mededinging met de bijzondere niet zouden kunnen volhouden. Dit verlangen is door de Regering in zeer ernstige en naauwgezette overweging genomen. De slotsom daarvan is geweest, dat zij de verpligting tot het kosteloos verkrijgbaar stellen van het onderwijs wel aanwezig heeft gevonden ten opzigte der behoeftigen en minvermogenden der bevolking; doch niet ten opzigte van hen, die zeer wel, veel minder ten opzigte van die ingezetenen, die zeer ruim in staat zijn de kosten te dragen van het onderwijs, dat zij gehouden zijn aan hunne kinderen en pleegbevolenen te doen geven. De uitgaven, door de overheid voor het openbaar onderwijs nu te besteden, zullen toch reeds zeer aanmerkelijk zijn, en het is derhalve in het algemeen belang wenschelijk voorgekomen, dat tot die uitgaven worde bijgedragen door hen, die zeer wel bij magte zijn eenig schoolgeld te betalen. Dat schoolgeld zal evenwel matig behooren te worden gesteld, en wanneer men dan in aanmerking neemt, hoeveel het openbaar onderwijs, volgens artt. 13 en 14 van dit wetsontwerp, boven het bijzonder vooruit zal hebben, behoeft men de vrees niet te koesteren, dat de openbare scholen de mededinging met de bijzondere niet zullen kunnen volhouden. De meerdere deugdelijkheid van het openbaar onderwijs zal den palm der overwinning, in dien wedstrijd te behalen, moeten verzekeren.

Art. 14. Bij dit artikel wordt aan de onderwijzers en onderwijzeressen, behalve vrije woning, ook toegekend het genot van eenen tuin, doch bij dit laatste is gevoegd: *waar het mogelijk is*, omdat het in aanzienlijke gemeenten (nu nog de benaming van stad dragende) soms onmogelijk zou kunnen zijn, elken openbaren onderwijzer en onderwijzeres eenen tuin te verschaffen.

Art. 15. De Grondwet zegt, dat er van *Overheids*

wege voldoend openbaar lager onderwijs wordt gegeven. Bij de beraadslagingen over de herziening der Grondwet heeft de Regering reeds kenbaar gemaakt, dat deze uitdrukking is gebezigd, omdat, tot bereiking van het voorgestelde doel, veelal de medewerking en hulp der provincien en gemeentebesturen zal moeten worden ingeroepen; maar zij heeft er bijgevoegd, dat zij het blijft houden voor eenen pligt der Staatsregering, om daar, waar deze medewerking en hulp te kort mogten schieten, te zorgen dat aan de bepaling der Grondwet worde voldaan, en alom de gelegenheid tot verkrijging van voldoend openbaar onderwijs worde gegeven. Naar aanleiding hiervan is, nadat bij art. 12 van dit wetsontwerp is bepaald, dat de gemeenteraad in al de kosten van het openbaar onderwijs voorzien moet, in art. 15 voorgeschreven op welke wijze hij die kosten moet vinden, en in welk geval en tot welk bedrag de provincie en het Rijk, bij ontoereikendheid der gemeentefondsen, in die kosten helpen dragen.

Art. 16. Een der krachtigste middelen om het onderwijs te bevorderen is gelegen in het vormen van bekwame en geschikte onderwijzers. Tegenwoordig geschiedt dit reeds van Rijks wege in de kweekschool te *Haarlem*, behalve de toelagen, die aan enkele inrigtingen van onderwijs met dat oogmerk verleend worden; terwijl bij de meeste scholen de kweekelingen en hulponderwijzers door den hoofdonderwijzer voor hunne verdere loopbaan worden voorbereid. De voortreffelijke uitkomsten der opleiding voor den onderwijzersstand te *Haarlem* zijn te zeer bekend, dan dat men daaromtrent hier in bijzonderheden zou behoeven te treden. De opleiding bij de scholen heeft tot dusverre insgelijks zeer gunstig gewerkt, en het is derhalve allezins te wenschen, dat daarmede op den bestaanden voet worde voortgegaan. Doch het ligt in den aard der zaak, dat die opleiding, waarvoor slechts nu en dan eenige tijd kan worden afgezonderd, moet onderdoen voor de echt wetenschappelijke vorming, welke de toekomstige onderwijzers aan de Rijks kweekschool gedurende vier achtereenvolgende jaren ondergaan, en waartoe de beste hulpmiddelen ten dienste staan. Men acht het uit dien hoofde allezins wenschelijk, voor een grooter aantal de gelegenheid open te stellen eene even goede opleiding te ontvangen. Om hiertoe te geraken en aan hetgeen tegenwoordig van Rijks wege gedaan wordt meerdere uitbreiding te kunnen geven, is dit artikel in het wetsontwerp opgenomen.

TITEL III.

Art. 17. Het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid des onderwijzers wordt bij de Grondwet alleen ten aanzien der *bijzondere* scholen bepaaldelijk *gevorderd*. Men mag het er echter voor houden, dat zij dezelfde waarborgen verlangt bij hen, die onderwijs geven in de *openbare* scholen. Uit dien hoofde is bij dit artikel bepaald, dat zij, die onderwijs wenschen te geven in zoodanige scholen, met name de hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen, de ondermeesters en ondermeesteressen en de bewaarschoolhouderessen, in de eerste plaats van hunne bekwaamheid en zedelijkheid voldoende blijken moeten geven. Eerst wanneer zij dit kunnen doen, ontstaat voor hen de gelegenheid om onderwijs te geven. Niet allen evenwel mogen, wanneer zij aan voorschreven vereischten voldoen, dadelijk in eene openbare school onderwijs geven. Slechts aan de ondermeesters, ondermeesteressen en bewaarschoolhouderessen staat dit na aanstelling vrij; doch zij, die aan het hoofd eener openbare school wenschen geplaatst te worden, moeten vooraf een vergelijkend examen ondergaan hebben, gelijk bij art. 21 is bepaald, en dien ten gevolge gebleken zijn de kundigste en geschiktste te wezen. Art. 17 bevat dus slechts, in overeenstemming met hetgeen bij de bijzondere scholen is voorgeschreven, de vermelding van de twee hoofdvereischten, zonder welke het niemand geoorloofd is onderwijs te geven in eene openbare school. In de volgende artikelen wordt opgegeven wat ten deze verder noodig is. Ten aanzien der acte onder *a* vermeld, is bij art. 25, met betrekking tot de *bijzondere* onderwijzers enz., bepaald, dat zij vervallen is wanneer daarvan gedurende de zes laatst voorafgaande jaren geen gebruik is gemaakt. Gelijke bepaling is voor de *openbare* onderwijzers niet noodig, dewijl deze, om aan het hoofd eener school te staan, zich aan een vergelijkend examen *moeten* onderwerpen, waarbij naar hunne kundigheden onderzoek wordt gedaan. Daar nu alleen van den uitslag hiervan hunne plaatsing afhangt, doet het er niets toe of zij van hunne acte van algemeene toelating gedurende de zes laatste jaren al dan niet gebruik hebben gemaakt. Overigens is hetgene hieronder bij art. 25 aan het slot, ten aanzien van het getuigschrift van zedelijkheid der openbare onderwijzers enz., is aangemerkt, ook op hun bewijs van bekwaamheid van toepassing.

Art. 18. Volgens de bestaande verordeningen moeten zij, die eene acte van algemeene toelating als schoolonderwijzer van den 1sten, 2den of 3den rang begeeren, geëxamineerd worden voor de provinciale commissie van onderwijs; die den 4den rang verlangen, kunnen volstaan met hun examen af te leggen voor den districts-schoolopziener; die huisonderwijzer, huisonderwijzeres of schoolhouderes wenschen te worden, moeten het examen afleggen voor de plaatselijke schoolcommissie, den districts-schoolopziener of de provinciale commissie van onderwijs, naar gelang van zaken. De ondervinding heeft doen zien, dat deze wijze van examens af te nemen aan vele bezwaren onderhevig is. Terwijl bij de eene provinciale commissie met eene loffelijke nauwgezetheid onderzoek wordt gedaan naar de kunde van de candidaten, en alleen zij worden toegelaten die werkelijk getoond hebben de vereischte bekwaamheid te bezitten, laat dit onderzoek bij eene andere soms zeer veel te wenschen over, en wordt daarbij met eene te groote vrijgevigheid te werk gegaan. Ook in de wijze van examineren door de schoolopzieners heerscht groot verschil, en de een laat personen tot het geven van onderwijs toe, die een ander daartoe onbekwaam geoordeeld zou hebben. Met de plaatselijke schoolcommissien is dit evenzeer het geval. Ten einde deze onregelmatigheid, welke reeds tot vele en gegronde klagten aanleiding heeft gegeven, voortaan te doen ophouden, zou het meest doelmatige middel hierin bestaan, dat er telken jare ééne commissie wierd benoemd, om de examens af te nemen van allen, zonder onderscheid, die tot het geven van onderwijs wenschen te worden toegelaten, en welke commissie achtereenvolgens de verschillende provincien zou behooren te bezoeken, omdat, zoo zij in eene bepaalde plaats hare zittingen hield, verreweg de meeste candidaten te groote reis- en verblijfkosten zouden moeten voldoen. Zoo doende zou men eenparigheid in de wijze van examineren verkrijgen, en de zekerheid hebben, dat geene onkundige of niet genoegzaam bekwame personen onderwijs zouden kunnen geven. Ofschoon zich dus dit middel bijzonder aanprees, heeft men er echter van moeten afzien, uit hoofde van de vele en onoverkomelijke bezwaren daaraan verbonden. Het getal van hen, die zich tegenwoordig jaarlijks in al de provincien aanmelden om de acte van algemeene toelating te bekomen, bedraagt gezamenlijk ongeveer *duizend*, welk getal voortaan welligt verdubbeld of althans aanzienlijk vermeerderd zal worden. Om deze allen met de vereischte zorg en nauwgezetheid te examineren, zou de bedoelde commissie maanden achter elkander noodig hebben, en hoe zou men geschikte examinatoren kunnen vinden, die geneigd, of, ingeval zij eenige betrekking bekleeden, in staat zouden zijn zich gedurende een zoo lang tijdsverloop aan deze taak te wijden? Bovendien zouden de reis- en verblijfkosten voor de leden van zoodanige commissie vrij aanzienlijk wezen. Daar deze en andere redenen het bedoelde plan, hoe wenschelijk overigens ook, schier onuitvoerbaar maakten, is ook nog in overweging genomen, of niet, in plaats van ééne, jaarlijks een viertal dergelijke commissien zouden kunnen worden benoemd, waardoor men de voordeelen van zoodanige wijze van examineren, zoo al niet geheel, dan toch grootendeels zou behouden, en het ongerief minder zou wezen. In verband daarmede, had men voortaan telken jare al de provincien in vier ressorten willen doen verdeelen, met dien verstande, dat twee, drie of vier provincien, naar mate van hare natuurlijke ligging en middelen van communicatie, één ressort zouden uitmaken, zonder dat evenwel dezelfde provincien elk jaar tot hetzelfde ressort hadden moeten worden gebragt. Voor elk ressort zou door den Koning eene commissie benoemd worden, bij voorkeur zamen te stellen uit leden der commissien van onderwijs in de provincien, welke het ressort uitmaken, en overigens uit kundige hoofdonderwijzers of andere geschikte personen. Deze commissien zouden, elk in haar ressort, twee malen 's jaars vergaderen om de examens af te nemen. Doch ook dit denkbeeld heeft men, na rijp beraad, moeten laten varen. De gewenschte eenparigheid zou, bij het aanwezig zijn van vier commissien, toch ontbroken hebben, en voor vele aanstaande onderwijzers, die nu reeds dikwijls te onbemiddeld zijn om naar de hoofdplaats der provincie te reizen, ten einde hun examen af te leggen, zou het onmogelijk wezen de veel verdere reis naar de hoofdplaats van het ressort te bekostigen. Men is er derhalve ten slotte toe gekomen, om het bestaande, hetwelk zich door de gemakkelijkheid van uitvoering aanprees, te behouden, met voorziening echter, zoo veel mogelijk, in hetgene daarbij tot dusverre minder goed is bevonden. In de eerste plaats zal men, om de redenen vermeld bij art. 33, voortaan kunnen zorgen voor bekwame en geschikte schoolopzieners. De voorname oorzaak, waaraan het tegenwoordig minder nauwkeurig examineren bij sommige provinciale commissien van onderwijs is toe te schrijven, ligt in de onbekwaamheid of weinig geschiktheid van enkele schoolopzieners. Zorgt men derhalve dat geene andere personen voor die betrekking worden gekozen, dan die daarvoor in allen deele berekend zijn, dan mag men ook met grond vertrouwen dat in het vervolg overal de vereischte zorg en gestrengheid bij het examineren in acht genomen. Ten andere zullen nu, in den regel, *alle* examens ter verkrijging der acte van algemeene toelating worden afgenomen door de provinciale commissien van onderwijs. Alleen aan de bewaarschoolhouderessen wordt vergund om zich, des verkiezende, in plaats van het examen af te leggen voor die commissie, te laten examineren door de plaatselijke schoolcommissie, of, in de plaatsen waar geen schoolcommissie bestaat, door den districts-schoolopziener. De eigenaardige inrigting dezer scholen maakt deze uitzondering onschadelijk, terwijl zij overigens wenschelijk wordt geacht, als strekkende tot vereenvoudiging, en omdat de bewaarscholen meer dan andere scholen met plaatselijke omstandigheden in verband staan. Doch alle andere examens voor de districts-schoolopzieners of de plaatselijke schoolcommissien, zoo als tegenwoordig die voor den 4den onderwijzersrang, voor huisonderwijzer, huisonderwijzeres en schoolhouderes, zullen voortaan vervallen. Daar nu overigens bij art. 26 bepaald is, dat de acten van algemeene toelating voor het bijzonder en het huisonderwijs alleen gelden binnen het ressort dergenen, door welke zij zijn afgegeven, vermeent men, dat dit een en ander voldoende waarborgen oplevert, dat het openbaar onderwijs in geene onbekwame handen zal kunnen komen.

Art. 20. Volgens art. 10 worden de openbare scholen verdeeld in *twee* klassen. In verband daarmede zijn er *twee* rangen voor de openbare onderwijzers en onderwijzeressen vastgesteld, welke het regt geven naar die scholen te staan. Die den 1sten rang heeft, kan dingen naar de scholen der 1ste en 2de klasse, en die den 2den rang heeft, naar die der 2de klasse. Hiervan is het gevolg, dat de leervakken, die in de scholen der 1ste en 2de klasse worden onderwezen, dezelfde zijn, waarvan de kennis voor het examen van den 1sten en 2den rang gevorderd wordt. Op die wijze is er eene behoorlijke overeenstemming tusschen de scholen en rangen, en kan een iederen, die eene acte van den 1sten of 2den rang wenscht te bekomen, weten, welke kundigheden hij daarvoor moet bezitten. Voor alle overige onderwijzers, zoo openbare als bijzondere, is eene acte van algemeene toelating, zonder rang, voldoende geoordeeld, omdat bij hen geene klassificatie in aanmerking kan komen. Wel zou het, ter bevordering van eenheid en regelmatigheid, wenschelijk geweest zijn, indien men de bijzondere scholen, even als de openbare, in klassen had kunnen verdeelen, en aan de onderwijzers en onderwijzeressen bij dezelve rangen toekennen, doch men acht zoodanige indeeling strijdig met de bij de Grondwet toegekende vrijheid van het onderwijs. Art. 194 zegt, dat de *inrigting* van het *openbaar onderwijs* door de wet wordt geregeld, maar dat het geven van onderwijs vrij is. De *bijzondere* scholen zijn een uitvloeisel van dit vrije onderwijs, waaromtrent bij de Grondwet slechts is voorbehouden het toezigt van de overheid en *het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid des onderwijzers; het een en ander door de wet te regelen.* De *inrigting* der *bijzondere* scholen is mitsdien geheel vrij. Men zou derhalve door de indeeling der bijzondere scholen, even als die der openbare, in klassen, en door het bepalen van hetgeen in die scholen naar de verschillende klassen zal onderwezen worden, te kort doen aan de vrijheid van inrigting dier scholen. Bovendien is het twijfelachtig of die indeeling altijd bestaanbaar zou zijn met de inzigten der oprigters of onderwijzers dier bijzondere scholen, en men vreest, dat deze zich al ligt belemmerd zouden achten in hunne vrijheid, zoo zij de indeeling niet goedkeurden en bij voorbeeld in de scholen der 2de klasse reeds wilden onderwijzen, hetgeen voor die der 1ste klasse bepaald is. Men is uit dien hoofde van oordeel, dat de onderwijzers in de bijzondere scholen, wanneer overigens hunne bekwaamheid en zedelijkheid voldoende gebleken zijn, in zoo veel of zoo weinig vakken van het lager onderwijs onderrigt mogen geven als hunne acte van algemeene toelating hun veroorlooft. Verder dan in die acte bepaaldelijk is omschreven, mogen zij, krachtens art. 19 (hetwelk bij art. 26 ook op de bijzondere scholen van toepassing is verklaard), niet gaan, en hierin is een voldoende waarborg gelegen, dat geen onderwijzer op de bijzondere scholen onderrigt zal geven in vakken, waarvoor hij de bekwaamheid mist.

Art. 21. Naardien bij art. 12 als regel is gesteld, dat elke gemeente in al de kosten van haar openbaar onderwijs voorzien moet, acht men het billijk, dat zij ook in het algemeen de aanstelling der onderwijzers en onderwijzeressen hebbe; alleen in het geval bedoeld bij alinea 2 van art. 22, wordt haar, om de reden bij de toelichting op die alinea vermeld, dat regt ontzegd. Bovendien wordt de aanstelling, wanneer de provincie of het Rijk de gemeente in de kosten van het onderwijs te gemoet komt, afhankelijk gemaakt van de goedkeuring van Gedeputeerde Staten of het Departement van Binnenlandsche Zaken, daar de gemeente, door subsidie te ontvangen, hare aanspraak op onvoorwaardelijke aanstelling verliest, en degene, die de subsidie verleent, dien ten gevolge het regt verkrijgt om eenigen invloed op de aanstelling uit te oefenen. Wat de ondermeesters en ondermeesteressen bij de openbare scholen betreft, is het noodig geoordeeld het regt van aanstelling, hetwelk men overigens geheel aan den gemeenteraad wil overlaten (zelfs al wordt de gemeente gesubsidieerd), te beperken tot de keuze uit een tweetal, door den schoolopziener, met overleg van den betrokken onderwijzer of onderwijzeres, op te maken. Daar in den regel ten platten lande de ondermeesters bij de hoofdonderwijzers inwonen, zou het tot de grootste bezwaren aanleiding kunnen geven, indien de aanstelling van den ondermeester geschiedde zonder er den hoofdonderwijzer in te kennen. Ten einde overigens de partijdigheid te voorkomen, waartoe de omstandigheid der inwoning dezen al ligt zou leiden, is het opmaken van het tweetal aan den schoolopziener, met overleg van den onderwijzer, toevertrouwd. Onder de bestaande wetgeving is er wel eens twijfel ontstaan, of het eervol ontslag, door eenen onderwijzer verlangd, hem onmiddellijk door den gemeenteraad kon worden verleend, dan of daartoe de voorafgaande magtiging van hooger autoriteit werd vereischt. Ten einde verderen twijfel hieromtrent te voorkomen, is bij de laatste alinea van dit artikel bepaald, dat de gemeenteraad in zoodanig geval het ontslag verleent. Men acht het onnoodig daartoe vooraf magtiging door Gedeputeerde Staten of door het Departement van Binnenlandsche Zaken te doen verstrekken.

Art. 22. Het is raadzaam geacht, bij de openbare scholen de vergelijkende examens te behouden. De aanstelling der onderwijzers en onderwijzeressen daarbij zal dus, blijkens het voorgaande artikel, ten gevolge van zoodanig examen geschieden. Ten aanzien der bewaarschoolhouderessen alleen laat men vrijheid geen vergelijkend examen te doen plaats hebben. Het kan echter gebeuren, en dit is tot dusverre dikwijls het geval geweest, dat er tusschen de betrokkene autoriteiten verschil van gevoelen omtrent dien uitslag bestaat, en dat de eene dezen, de andere dien candidaat den meest kundigen en geschikten acht. In zoodanig geval behoort eene hoogere autoriteit te beslissen. Men oordeelt het gepast dat dit, gelijk tegenwoordig het geval is, ook voortaan geschiede door het Departement van Binnenlandsche Zaken. De ondervinding heeft nogtans doen zien, dat dusdanige beslissing, uit hoofde van de onvolledigheid der verordeningen op dit punt, wel eens zonder gevolg is gebleven. Meermalen toch is het gebeurd, dat een gemeentebestuur, met de genomen beslissing niet tevreden, geweigerd heeft zich daaraan te onderwerpen en aan den benoemden onderwijzer de vereischte acte van aanstelling af te geven, zonder dat er een wettig middel bestond om dat bestuur tot gehoorzaamheid te dwingen. Het eenige dat men doen kon, was, wanneer de school een Rijks-subsidie genoot, de betaling hiervan te staken; doch dat hielp in het algemeen weinig en kon ook niet aangewend worden in de vele gevallen, dat aan de school geen Rijksonderstand verbonden was. Op die wijze bleef de school onvervuld, tot groote schade van het onderwijs en als een blijk van de ongenoegzaamheid der verordeningen. Het is derhalve volstrekt noodig, bij het vaststellen van wettelijke voorschriften omtrent het onderwijs, te zorgen, dat de leemte der bestaande wetgeving te dezen aanzien worde aangevuld. Om hiertoe te geraken, is in alinea 2 van dit artikel mede bepaald, dat het Departement van Binnenlandsche Zaken, in geval van zoodanige beslissing, tevens de acte van aanstelling aan dengene, ten wiens gunste het heeft beslist, doet toekomen. In dit geval wordt dus afgeweken van den algemeenen regel, bij het voorgaand artikel vastgesteld, dat de gemeenteraad de aanstelling doet. Soms doet zich het geval voor, dat, na gedane oproeping tot het houden van vergelijkend examen, slechts één persoon zich daartoe aanmeldt. De vraag is dan wel eens ontstaan, of de zoodanige, hoewel geen *vergelijkend* examen mogelijk is, toch een examen moet afleggen, wanneer men overigens reeds voldoende bewijzen zijner kunde en geschiktheid heeft. Ten einde allen verderen twijfel weg te nemen, is bij alinea 3 van dit artikel voorgeschreven, dat de eenige sollicitant toch een examen moet afleggen. Men acht dit noodig, omdat de vergunning, om genoegen te nemen met voldoende bewijzen van bekwaamheid, tot verkeerde handelingen aanleiding zou kunnen geven. Krachtens de bestaande verordeningen, staat het den Minister van Binnenlandsche Zaken vrij, wanneer het houden van een vergelijkend examen niet doeltreffend en dus aan bedenkingen onderhevig mogt geacht worden, daarvan dispensatie te verleenen. Die vergunning geeft aanleiding dat

het vragen van dispensatie vrij algemeen is geworden, niettegenstaande niet steeds gunstig daarop wordt beschikt. De gevallen, waarin het verleenen van dispensatie tot dusverre soms onvermijdelijk was, bijv. bij het overdragen van bloeijende kostscholen, kunnen zich onder de nieuwe wetgeving niet voordoen, daar het vergelijkend examen bij de bijzondere scholen niet meer verpligtend zal zijn. De voorname reden voor het toestaan van dispensatien vervalt derhalve, en daar men het in het algemeen wenschelijk acht zoo min mogelijk uitzonderingen op wettelijke bepalingen toe te laten, heeft men in dit wetsontwerp de bestaande vergunning tot het geven van vrijstelling van het vergelijkend examen niet opgenomen. Bij de vervulling van elke openbare school zal dus voortaan een vergelijkend examen *moeten* gehouden worden.

Art. 24. De bepalingen van dit artikel omtrent de schorsing en ontzetting der onderwijzers, in geval van pligtverzuim, wangedrag, ergerlijk levensgedrag en het overtreden der bepalingen van art. 23, schijnen geene toelichting te behoeven. Omtrent de schorsing en ontzetting indien de onderwijzer aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden opzettelijk te kort doet, valt het navolgende aan te merken. Wil men voldoen aan het voorschrift van art. 194 der Grondwet, dat de inrigting van het openbaar onderwijs *met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen* wordt geregeld, dan behoort van de gemengde openbare school geweerd te worden alles wat strijden kan met de godsdienstige begrippen dergenen, die er hunne kinderen zenden. Geschiedt dit niet, men zal niet kunnen beweren het openbaar onderwijs met eerbiediging dier begrippen te hebben geregeld. De openbare school moet op een, aan alle godsdienstig onderwijs vreemd, volkomen onzijdig standpunt staan: dan alleen voldoet men aan het grondwettig voorschrift en worden eindelooze twisten voorgekomen. Uit dien hoofde moeten de onderwijzers op de openbare scholen zich bij hun onderwijs van alles onthouden, wat de godsdienstige begrippen van andersdenkenden kan kwetsen; en ten einde krachtdadig te zorgen dat deze bepaling der Grondwet worde nageleefd, wordt de overtreding daarvan met schorsing en ontzetting gestraft. Om evenwel van den anderen kant te voorkomen, dat de straf niet worde toegepast wanneer de onderwijzer zich onnadenkend eene enkele maal iets laat ontvallen, dat dezen of genen minder welgevallig kan zijn, is er de bepaling bijgevoegd, dat hij alléén strafbaar is, zoo hij *opzettelijk* heeft gehandeld.

TITEL IV.

Art. 25. De vrijheid tot het geven van onderwijs is bij de Grondwet ondergeschikt gesteld aan het onderzoek naar de *bekwaamheid en zedelijkheid* des onderwijzers. Alle bijzondere onderwijzers en onderwijzeressen, ondermeesters en ondermeesteressen, bewaarschoolhouderessen, huisonderwijzers en huisonderwijzeressen moeten mitsdien, alvorens onderwijs te kunnen geven, vooraf hunne bekwaamheid en zedelijkheid voldoende bewijzen. De *bekwaamheid* zal kunnen blijken uit de acte van algemeene toelating, aan het gemeentebestuur en den schoolopziener te vertoonen. De wijze, waarop die acte verkregen moet zijn, is dezelfde als voor de openbare scholen. De *zedelijkheid* zal aangetoond moeten worden door een getuigschrift, afgegeven door burgemeester en wethouders der gemeente of gemeenten waar de bezitter van het getuigschrift gedurende de twee laatste jaren heeft gewoond. Het zou echter kunnen gebeuren, dat het gemeentebestuur of de schoolopziener, of wel beiden, met het overgelegde getuigschrift geen genoegen namen, en van oordeel waren, dat daaruit de zedelijkheid van den betrokken onderwijzer of onderwijzeres niet voldoende bleek. In zoodanig geval wordt de beoordeeling der waarde van het getuigschrift aan Gedeputeerde Staten overgelaten. Welligt maakt men de aanmerking, dat bij art. 17 ten aanzien van de *openbare* onderwijzers niet gevorderd wordt, dat het getuigschrift van goed zedelijk gedrag ten genoege zij van het gemeentebestuur en den schoolopziener, en dat dus aan de *bijzondere* onderwijzers bij art. 25 meer bezwarende voorwaarden worden opgelegd, in strijd met art. 194 der Grondwet, dat op dit punt beiden gelijk stelt. Die aanmerking zou nogtans niet gegrond wezen; wel is waar is art. 17 ten deze niet eensluidend met art. 25, doch van den openbaren onderwijzer wordt evenzeer gevorderd, dat zijn getuigschrift zij ten genoege van het gemeentebestuur en den schoolopziener. Om namelijk aan het hoofd eener school geplaatst te kunnen worden, moet hij zich aan een vergelijkend examen onderwerpen, en bij die gelegenheid wordt zijn getuigschrift van goed zedelijk gedrag met zorg onderzocht, en ingeval het door het gemeentebestuur en den schoolopziener niet voldoende wordt bevonden, blijft hij buiten aanmerking voor de vervulling der betrekking, terwijl hem niet eens het hulpmiddel van den bijzonderen onderwijzer overblijft, om zich in hooger beroep tot Gedeputeerde Staten te kunnen wenden. Het zoude dus eerder de openbare onderwijzer wezen, die zich ten deze boven den bijzonderen bezwaard zou kunnen achten. Doch bovendien ligt het in den aard der zaak, dat men angstvalliger moet zijn ten aanzien van het getuigschrift van zedelijkheid van de bijzondere onderwijzers enz., die geene aanstelling behoeven om onderwijs te geven, dan van de openbare onderwijzers enz., die allen, alvorens te kunnen onderwijzen, eene *aanstelling* behoeven van den gemeenteraad, van welken men met grond mag verwachten, dat hij steeds met naauwgezetheid naar de zedelijkheid van den aan te stellen persoon onderzoek zal doen.

Art. 26. Ten aanzien der 1ste en 3de alinea van dit artikel wordt verwezen naar de toelichting op art. 20; omtrent de 2de alinea wordt het volgende ter opheldering aangevoerd. Bij de toelichting op art. 18 zijn de middelen medegedeeld, waardoor men voortaan dezelfde naauwgezetheid en de noodige gestrengheid in het examineren, bij al de provinciale commissien van onderwijs, hoopt te verkrijgen. De mogelijkheid bestaat nogtans, dat desniettegenstaande deze of gene commissie, meer dan de overige, gemakkelijk zal zijn in het verleenen der acte van algemeene toelating; hetgene het gevolg zou kunnen hebben, dat vele candidaten voor de onderwijzersbetrekking, met voorbijgaan der commissie in de provincie waar zij wonen, zich naar zoodanige commissie begaven, om daar de acte te verkrijgen. Met betrekking tot hen, die aan het hoofd van openbare scholen wenschen geplaatst te worden, zou hieruit geen bezwaar ontstaan, daar voor deze de acte van algemeene toelating niet voldoende is, maar zij zich bovendien aan een vergelijkend examen moeten onderwerpen. Al waren zij dus al onverdiend in het bezit van zoodanige acte gekomen, dan nog zou deze hun weinig baten, dewijl hunne onbekwaamheid bij het vergelijkend examen zou blijken en hen buiten aanmerking doen blijven. Evenmin zou het nadeelige gevolgen kunnen hebben indien ondermeesters of ondermeesteressen bij openbare scholen op voorschreven wijze eene acte van algemeene toelating hadden verkregen. Wel is waar behoeven zij geen vergelijkend examen te ondergaan, doch daar zij benoemd worden op voordragt van den schoolopziener, in overleg met den hoofdonderwijzer of onderwijzeres, mag men als zeker stellen, dat onkundige ondermeesters en ondermeesteressen, al mogten zij eene acte bezitten, geen aanstelling zullen kunnen bekomen. Ook ten aanzien der openbare bewaarschoolhouderessen zou het geen bezwaar opleveren: want voor zoo verre zij aan een vergelijkend examen worden onderworpen (hetgene vrij staat), is het hierboven vermelde omtrent de openbare onderwijzers en onderwijzeressen op haar van toepassing; terwijl, zoo zij geen vergelijkend examen ondergaan, het voorschrift dat zij door den gemeenteraad moeten worden aangesteld, genoegzame zekerheid geeft, dat geene ongeschikte zullen worden benoemd. Anders is het evenwel gelegen ten aanzien der bijzondere onderwijzers, ondermeesters en huisonderwijzers van beiderlei kunne. Deze hebben het regt, wanneer zij in het bezit zijn eener acte van algemeene toelating, zonder nadere bewijzen van bekwaamheid onderwijs te geven. Bij hen mist men derhalve ten eenenmale de waarborgen, die men bij de openbare hoofd- en hulponderwijzers en onderwijzeressen bezit, en het is dus in het belang van het onderwijs noodig geacht te zorgen, dat, zoo al het bedoelde geval zich mogt voordoen, daaruit geen, of althans, zoo min mogelijk, nadeel voortvloeije. Te dien einde is bij de tweede alinea van dit artikel bepaald, dat de acte van algemeene toelating voor het bijzonder en het huisonderwijs alleen geldt binnen het ressort dergenen, door welke zij is afgegeven: dat is, binnen de provincie, voor zooveel de bijzondere scholen en het huisonderwijs betreft, en binnen de gemeente, wat de bewaarscholen aangaat, indien namelijk het examen voor deze scholen bij eene plaatselijke schoolcommissie of den districts-schoolopziener is afgelegd. Door dezen maatregel wordt voorgekomen, dat de eenige personen, die van eene onverdiend verkregen acte voordeel zouden kunnen hebben, daarvan gebruik maken.

Art. 27. Bij de openbare scholen wordt pligtverzuim en wangedrag van hen, die onderwijs geven, gestraft door schorsing der bediening met gemis van inkomen, en in geval van herhaling, door ontzetting. Pligtverzuim en een enkel geval van wangedrag kunnen, bij het bijzonder en het huisonderwijs, moeijelijk van overheidswege geconstateerd worden. Ook is het niet mogelijk, bij het schorsen van iemand die dat onderwijs geeft, hem zijn inkomen te doen onthouden. Bovendien zou schorsing aanleiding kunnen geven tot klagten over willekeur en belemmering van de vrijheid van onderwijs. Men vermeent nogtans, dat ingeval bijzondere onderwijzers enz. zich aan een ergerlijk levensgedrag schuldig maken of onderwijs geven strijdende met de maatschappelijke orde of goede zeden, de overheid tusschen beide moet komen, en zij, die zich daaraan schuldig maken, buiten de mogelijkheid moeten worden gesteld op den verkeerden weg voort te gaan. Van daar de bepalingen van dit artikel.

Art. 28 en 29. Behalve het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid des onderwijzers, vordert de Grondwet, bij het vrij geven van onderwijs, ook het *toezigt der overheid*. De bepalingen, voorkomende in den Vden titel van dit wetsontwerp omtrent het toezigt op het onderwijs, zijn dus op alle scholen, zoo openbare als bijzondere, van toepassing. Doch bovendien heeft men het noodig geoordeeld, ter plaatse waar meer bepaaldelijk over de bijzondere scholen wordt gehandeld, te vermelden, dat elk locaal, voor eene bijzondere school bestemd, vooraf onderzocht en voor de gezondheid niet schadelijk verklaard moet zijn, en tevens de straf te vermelden, die op de overtreding van dit voorschrift wordt gesteld. Geenszins uit zucht om eenige belemmering aan de uitoefening der vrijheid van onderwijs in den weg te leggen, maar uit hoofde van de verpligting, op den Staat berustende, om voor de gezondheid der ingezetenen te zorgen, en bij wijze van politie-maatregel, zijn deze twee artikelen in het wetsontwerp opgenomen.

Art. 30 en 31. Art. 30 handelt over de gewone huisonderwijzers en huisonderwijzeressen; art. 31 over de zoogenaamde gouverneurs en gouvernantes. Volgens de bestaande verordeningen mogen de huisonderwijzers en huisonderwijzeressen ook in hunne eigene huizen aan hoogstens vijf leerlingen te gelijk tijd onderrigt geven. Van deze vergunning wordt misbruik gemaakt, en onder den schijn en naam van huisonderwijs, zijn hier en daar scholen ontstaan, die geheel aan het schooltoezigt zijn onttrokken. Men acht het derhalve nuttig zoodanig onderwijs voortaan te verbieden, en daartoe strekt de 2de alinea van art. 30. Deze bepaling kan geene aanleiding tot klagten geven bij de nu verleende vrijheid tot oprigting van bijzondere scholen.

TITEL V.

Het schooltoezigt is bij dit wetsontwerp op den bestaanden voet behouden. Alleen zijn de commissien van plaatselijk toevoorzigt weggevallen, daar deze gebleken zijn, in plaats van aan het doel te beantwoorden, meermalen ongelegenheid op te leveren en den goeden gang van het onderwijs te belemmeren. Overigens is men voornemens te onderzoeken, in hoe verre de tegenwoordige districtsverdeeling wijziging behoort te ondergaan, terwijl men het wenschelijk acht, bij de invoering dezer wet, al de tegenwoordige schoolopzieners te ontslaan en de provinciale commissien van onderwijs te ontbinden, ten einde, met behoud der goede en bruikbare elementen, tot de zamenstelling van een nieuw schoolbestuur over te kunnen gaan.

Art. 32. Art. 1 der wet van 3 april 1806, handelende over het toezigt op het lager onderwijs, spreekt van het *opzigt* der schoolopzieners, het *oppertoezigt* van den Raadpensionaris of Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, en het *toevoorzigt* van het departementaal en landschapsbestuur. Het is moeijelijk naauwkeurig te omschrijven, wat onder elk dier uitdrukkingen bepaaldelijk wordt verstaan, doch men heeft het bovendien overbodig geacht, hoewel men het bestaande wenscht te behouden, in dit wetsontwerp iets meer op te nemen, dan dat het *toezigt* over het schoolwezen is opgedragen aan schoolopzieners en plaatselijke schoolcommissien. Het bij de wet van 1806 vermelde *oppertoezigt* van het departement van Binnenlandsche Zaken vloeit van zelf voort uit het grondwettig voorschrift, dat het openbaar onderwijs een voorwerp is van de aanhoudende zorg der Regering, zoodat het onnoodig is dit in de wet te herhalen. Van het *toevoorzigt* van Gedeputeerde Staten afzonderlijk gewag te maken schijnt evenzeer overbodig, daar reeds, bij onderscheiden artikelen van dit ontwerp, de attributen van Gedeputeerde Staten, met betrekking tot het lager schoolwezen, zijn omschreven.

Art. 33. Volgens de bestaande verordeningen worden de schoolopzieners door den Koning benoemd uit eene voordragt van twee personen, door de provinciale commissien van onderwijs in te leveren bij de Gedeputeerde Staten, welke dezelve, voorzien van hunne consideratien, en, zulks verkiezende, met twee personen vermeerderd, aan het departement van Binnenlandsche Zaken inzenden. De verpligting voor den Koning, om zich tot de voordragten van de provinciale commissien en van Gedeputeerde Staten te bepalen, heeft wel eens ten gevolge gehad dat iemand tot schoolopziener is benoemd, die daartoe de geschiktheid niet bezat. Uit dien hoofde wordt nu voorgesteld de keuze geheel vrij te laten. Het volgt echter uit den aard der zaak, dat, alvorens tot het doen van voordragten voor schoolopzieners worde overgegaan, de provinciale commissien van onderwijs en Gedeputeerde Staten in den regel zullen worden gehoord, en hun advies veelal zal worden gevolgd. Men wenscht alleen dat raadplegen en volgen van advies niet *verpligtend* te maken. Tegenwoordig geschiedt de benoeming der schoolopzieners voor een tijdvak van *zes* jaren. Bij dit artikel is die termijn op *vier* jaren gesteld. De bekwame schoolopzieners kunnen altijd weder ingekozen worden; en men is dan spoediger ontslagen van de zoodanige, die, ofschoon aanvankelijk geschikt, later mogten blijken in hunne betrekking geene genoegzame kunde of ijver aan den dag te leggen.

Art. 34 en 35. Door sommigen is het denkbeeld aangeprezen, om de provinciale commissien van onderwijs te doen vervangen door eenen inspecteur in elke provincie; welke inspecteurs gezamenlijk de commissie tot het afnemen der examens en het uitreiken der acten van algemeene toelating tot het geven van onderwijs zouden uitmaken. Hierdoor zou voorzeker de zoo gewenschte eenparigheid bij het examineren en toelaten verkregen worden, maar het toezigt over de scholen zoude er zeer door lijden. Er zijn provincien, waar thans elf schoolopzieners gevonden worden, die, wanneer zij naar eisch aan hunne verpligtingen voldoen, veel tijd moeten besteden om de scholen te bezoeken, op de gebreken die er in heerschen acht te geven en ze te verbeteren. Wel is waar bekleeden deze schoolopzieners in het algemeen tevens andere betrekkingen, zoodat zij niet al hunnen tijd aan het onderwijs kunnen wijden; doch één persoon, uitsluitend hiervoor bestemd, zou onmogelijk behoorlijk kunnen verrigten hetgene nu door hen, die *elf* doen. Men zie slechts in de instructie voor de schoolopzieners, gevoegd bij de wet van 3 april 1806, hoe vele werkzaamheden dezen worden opgedragen, en men zal de overtuiging bekomen dat één persoon in iedere provincie, bij den meesten ijver, daartoe niet in staat is. Niet zonder reden is bij de tegenwoordige verordeningen bepaald, dat de schoolopziener zoo veel mogelijk binnen zijn district moet wonen. Hij moet toch in de gelegenheid zijn om de mogelijke verkeerdheden bij den onderwijzer te ontdekken en *dadelijk* tegen te gaan; om de klagten van de ouders aan te hooren, over derzelver waarde te oordeelen en *terstond* maatregelen ter voorziening te nemen; terwijl het in vele gevallen van belang is, hem spoedig te kunnen raadplegen. Hoe zoude dit alles nu kunnen geschieden, wanneer er slechts één persoon voor eene geheele provincie was? Bovendien zijn er provincien, waarvan sommige streken, in een gedeelte des jaars, ontoegankelijk zijn, bijv. in *Zeeland*. Gedurende de strenge vorst zouden de eilanden door de inspecteurs niet kunnen bezocht worden; alleen het gedeelte der provincie waarin hij woonachtig zou zijn, zoude hiervan uitgezonderd wezen. Deze en vele andere redenen — waaronder ook behoort, dat, tijdens de bijeenkomsten der inspecteurs om de examens af te nemen, waarmede noodwendig meerdere weken zouden verloopen, de provincien van alle toezigt op de scholen en het onderwijs verstoken zouden zijn — hebben het bedoelde denkbeeld geheel onaannemelijk doen achten. Men is overigens van oordeel, dat, wanneer (gelijk hierboven gezegd is het voornemen te zijn) zorgvuldig gelet wordt op de keuze der schoolopzieners, de provinciale commissien van onderwijs ten volle zullen beantwoorden aan het doel waarmede zij zijn ingesteld.

Art. 36. Het wegvallen, gelijk hierboven gezegd is, der commissien van plaatselijk toevoorzigt, zou op vele plaatsen ten gevolge kunnen hebben, dat het toezigt op de scholen verwaarloosd wierd, daar de schoolopzieners onmogelijk in alle gemeenten van hun district een waakzaam oog op het schoolwezen kunnen houden. Dat toezigt aan de hoofden der plaatselijke besturen op te dragen, wordt ook niet raadzaam geacht, daar de noodige tijd niet ontbreken eene minder goede verstandhouding tusschen den burgemeester en schoolonderwijzer. Daar het nu echter allezins wenschelijk is, dat in elke gemeente, waar, uit hoofde der mindere bevolking, geene plaatselijke schoolcommissie aanwezig zal zijn, eenig toezigt op de school worde gehouden, wordt bij de 2de alinea van dit artikel het aan den districts-schoolopziener vergund, om, in overleg met het gemeentebestuur, in de bedoelde gemeenten, aan een of meer geschikte personen, ter zijner keus en verantwoording, dat toezigt toe te vertrouwen.

Art. 37. Art. 194 der Grondwet geeft aan de overheid, zonder eenige beperking hoegenaamd, het *toezigt op het onderwijs*. De overheid oefent dat toezigt uit door middel van personen of collegien, daartoe door haar aangewezen. Ten einde zich van deze taak te kwijten, moeten deze den toegang tot alle scholen hebben, zoo openbare als bijzondere, en de vereischte inlichtingen kunnen bekomen. Weigering hiervan zoude het gevolg hebben, dat het grondwettig voorschrift niet zou kunnen worden nageleefd, en behoort mitsdien te worden gestraft. Daartoe strekt dit artikel.

TITEL VI.

Art. 39. Gelijk in den aanvang dezer Memorie van Toelichting is aangemerkt, zijn in het wetsontwerp slechts de beginselen opgenomen en moet er veel aan algemeene reglementen, door den Koning vast te stellen, worden overgelaten. Daartoe behooren de voorschriften omtrent het afnemen der examens tot het verkrijgen der acten van algemeene toelating, mitsgaders de verordeningen omtrent de vergelijkende examens, voor zoo verre namelijk ten aanzien van dit een en ander niet reeds bepalingen in dit wetsontwerp zijn opgenomen; de instructien voor de schoolopzieners en commissien van onderwijs, en alle verdere bepalingen, welke noodig zullen worden bevonden om de wet behoorlijk uit te voeren.

Art. 40. Dit artikel zou welligt, na art. 131 en 140 der Grondwet, overbodig kunnen schijnen. Het is nogtans noodig geoordeeld het te behouden, ten einde meerderen waarborg te geven, dat de bedoelde verordeningen spoedig tot stand komen. Ware het artikel weggelaten, dan zou het aan de provinciale en plaatselijke besturen vrijstaan, die verordeningen te maken wanneer het hun goeddunkt; naar mate van hunne meerdere of mindere voortvarendheid of belangstelling in het onderwijs, zouden de reglementen spoediger of trager tot stand komen. Doch nu kan er van overheids wege op de spoedige en zoo veel mogelijk gelijktijdige vaststelling worden aangedrongen.

Art. 41. In sommige provincien bestaat sedert onheugelijken tijd de verpligte vereeniging der betrekking van schoolonderwijzer met de kerkelijke bedieningen van koster, voorzanger, voorlezer of organist. Hieruit is meermalen de grootste ongelegenheid ontstaan, dewijl, op zoodanige plaatsen, zij die niet van het kerkgenootschap waren, waaraan de kerkelijke bedieningen waren verbonden, daardoor van zelf uitgesloten werden van het onderwijzers-ambt. Dit bezwaar was nog sterker, wanneer de groote meerderheid der ingezetenen ook niet tot dat kerkgenootschap behoorde. Om dit op te helderen, kan men het voorbeeld aanhalen eener gemeente, waar 9/10 der ingezetenen roomsch-katholijk, het overige 1/10 protestantsch is. Bij het openvallen der schoolonderwijzers-betrekking bragt dus de billijkheid allezins mede, dat een roomsch-katholijk onderwijzer, wanneer hij namelijk bij het vergelijkend examen voldoende blijken van bekwaamheid en geschiktheid gegeven zou hebben, werd aangesteld. Doch daar nu in deze gemeente het schoolonderwijzers-ambt *verpligtend* verbonden is met de bediening van koster en voorzanger in de *hervormde* kerk, werden hierdoor alle roomsch-katholijke sollicitanten van zelf geweerd. Het omgekeerde geval kan evenzeer plaats hebben, en men acht het derhalve volstrekt noodig de bedoelde *verpligte* vereeniging voortaan te doen ophouden. Om echter verkregene regten te eerbiedigen, is bij dit artikel tevens bepaald, dat deze maatregel eerst zal worden toegepast, wanneer, na afkondiging der wet op het lager onderwijs, zoodanige betrekking van schoolonderwijzer openvalt. Tegen het doen ophouden dezer *verpligte* vereeniging, waarvan reeds vroeger sprake is geweest, zijn destijds uit enkele provincien zeer vele bezwaren ingebragt. In de provincie *Groningen* bij voorbeeld bestaat die vereeniging bij ongeveer al de openbare scholen, terwijl op zeer vele plaatsen de schoolgebouwen of onderwijzerswoningen en tuinen, of beide, aan de kerkelijke gemeenten behooren. Er werd derhalve beweerd, dat, zoo de verpligte vereeniging voortaan niet meer plaats had, en de kerkelijke gemeenten dengenen, die tot onderwijzers werden benoemd, niet tevens de kerkelijke bedieningen wilden opdragen, of wel de haar toebehoorende schoolgebouwen, woningen enz. niet aan de burgerlijke gemeenten ten gebruike geven, vooreerst die nieuwe onderwijzers een groot deel van de inkomsten, tot nu toe aan hunne betrekking verbonden, zouden missen; terwijl ten andere de burgerlijke gemeenten voor localen enz. zouden behooren te zorgen, hetgeen niet zonder zeer groote kosten zou kunnen geschieden. Men vermeent nogtans, dat deze bezwaren niet van dien aard zijn, dat men alleen daarom het bestaande moet behouden, en niet zou mogen toegeven aan de regtmatige aanspraken van hen, die tot dusverre, uit hoofde hunner geloofsbelijdenis, werden uitgesloten. Bovendien behoort het ophouden der verpligte vereeniging van meergemelde betrekkingen geenszins het gevolg te hebben, dat de betrekking van onderwijzer voortaan *steeds afgescheiden* zij van de kerkelijke bedieningen. Integendeel is het hoogst wenschelijk en ook waarschijnlijk, dat op de meeste plaatsen aan hen, die tot onderwijzers worden benoemd, door de kerkelijke gemeenten of collatoren de kerkelijke bedieningen voortdurend zullen worden opgedragen: alleen de *verpligting* hiertoe zal vervallen, maar niet de vrijheid om op den bestaanden voet voort te gaan. De bedenkingen, dat de onderwijzers een deel hunner inkomsten zouden missen, en de burgerlijke gemeenten voor schoollocalen enz. moeten zorgen, zijn ook van minder gewigt, daar, volgens dit wetsontwerp, de onderwijzers voortaan uit de gemeente-kas een vast inkomen zullen hebben en de gemeenten toch zorg moeten dragen voor behoorlijke schoollocalen, onderwijzerswoningen enz. Ook mag men met vertrouwen verwachten, dat de meeste kerkelijke gemeenten voortdurend hare gebouwen voor het onderwijs ten gebruike zullen blijven geven, of anders in billijke schikkingen omtrent de overname zullen willen treden.

Art. 42. Dit artikel bevat de vereischte overgangs-bepalingen ten aanzien der acten van algemeene toelating. Men acht het billijk, dat in het algemeen zij, die bij de uitvaardiging dezer wet in het bezit van zoodanige acten zijn, daarvan zoo veel mogelijk voortdurend genot hebben. Hierop moet echter eene uitzondering worden gemaakt, gelijk nader zal worden vermeld. Volgens de bestaande verordeningen zijn er *vier* rangen voor de onderwijzers; wordt dit wetsontwerp aangenomen, dan zullen er voortaan slechts *twee* zijn. De bestaande derde en vierde rang zouden alsdan vervallen. Daar evenwel die derde rang nagenoeg gelijk staat met den nieuwen tweeden, is als overgangs-maatregel bepaald, dat de bestaande acten van den derden rang gelijke regten geven als die van den tweeden rang bij dit wetsontwerp bedoeld. De tegenwoordige tweede rang nagenoeg gelijk staande met den nieuwen eersten, worden mede aan dien tweeden rang gelijke regten toegekend als aan den nieuwen eersten. Hoewel de tegenwoordige eerste rang veel moeijelijker te verkrijgen is dan de eerste rang bij dit ontwerp bedoeld, kan men denzelven niet wel meerdere regten toekennen, en blijft er dus niets anders over, dan beide in zoo verre gelijk te stellen. Welligt echter zal er later gelegenheid wezen van den tegenwoordigen eersten rang gebruik te maken. Vermits de bestaande vierde rang niet wel in verband kan worden gebragt met een der nieuwe rangen, worden daaraan geene verdere regten toegekend, en geldt hij alleen, zoo lang degenen, die in het bezit daarvan zijn, hunne tegenwoordige betrekking behouden. Ten aanzien der tegenwoordige acten van schoolhouderes doen zich nog al zwarigheden op. Onder de afgegevene zijn er wel, die met den nieuwen eersten of tweeden rang van onderwijzeres bij eene openbare school gelijk zouden kunnen worden gesteld. Met onderscheidene is dit echter niet het geval. Een algemeene maatregel is derhalve niet vrij van moeijelijkheden. Uit aanmerking evenwel dat de openbare schoolonderwijzeressen voortaan een vergelijkend examen moeten ondergaan, en het er dus minder toe doet, of hare tegenwoordige acten al dan niet volledig zijn, terwijl het voor degenen, die reeds een zeer verdienstelijk examen hebben afgelegd, hard zoude wezen, behalve het vergelijkend examen, op nieuw een examen tot verkrijging eener acte van algemeene toelating te moeten ondergaan, heeft men vermeend aan de bestaande acten van schoolhouderes dezelfde regten te mogen toekennen, als aan die van den tweeden rang van schoolonderwijzeres bij dit wetsontwerp bedoeld. De acten van huisonderwijzer en huisonderwijzeres, onder de tegenwoordige wetgeving verkregen, behouden hare kracht. Men vertrouwt dat op deze wijze de verkregene regten, voor zoo veel dit bij het maken van nieuwe verordeningen mogelijk is, zijn geëerbiedigd. Wat echter de bijzondere scholen betreft, is eene beperking noodig geacht. Gelijk hierboven bij de toelichting op art. 18 is gezegd, zijn onderscheidene acten van algemeene toelating met eene laakbare toegefelijkheid verleend. Men mag het er dus voor houden, dat zij, die in het bezit van zoodanige acten zijn, de bij dit wetsontwerp gevorderde bekwaamheden missen. Bij openbare onderwijzers en onderwijzeressen kan dit minder nadeel opleveren, daar deze, wanneer zij naar eene openbare school wenschen te staan, zich aan een vergelijkend examen moeten onderwerpen, hetwelk, zoo het steeds met gestrengheid afgenomen wordt, de onbekwamen van zelf terughoudt of buiten aanmerking doet blijven. Doch bij bijzondere scholen behoeft geen vergelijkend examen plaats te hebben, en men zou dus gevaar loopen, onbekwame of althans niet genoegzaam bekwame personen aan het hoofd van deze scholen te zien. Ten einde dit te voorkomen, is bij alinea 1 van dit artikel bepaald, dat de tegenwoordige acte van algemeene toelating vervalt voor degenen, die na de afkondiging der wet aan het hoofd eener bijzondere school wenschen te staan. Deze bepaling kan te minder geacht worden iemands verkregene regten te krenken, omdat hij, die onder de tegenwoordige wetgeving eene acte van algemeene toelating heeft ontvangen, geweten heeft dat hij, zonder vergelijkend examen, daarvan hoegenaamd geen gebruik kon maken. Bovendien zoude men, door de tegenwoordige acte van algemeene toelating geldend te verklaren voor het onderwijs geven in bijzondere scholen, onregtvaardig handelen ten aanzien der openbare onderwijzers, daar deze zich aan een vergelijkend examen *moeten* onderwerpen. De onderwijzers bij de bijzondere scholen zouden zoo doende ten onregte gunstiger worden behandeld dan die bij de openbare, en de waarborgen omtrent de bekwaamheid en zedelijkheid, welke bij bijzondere onderwijzers van nog meerder gewigt zijn dan bij de openbare, zouden ten eenenmale ontbreken.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
J. M. DE KEMPENAER.

Te *Rotterdam*, bij JAN ARRENBERG & Co.

BIJVOEGSEL, behoorende tot de *Rotterdamsche Courant* van Donderdag den 6 September 1849, n°. 108.

LONDEN den 3 september (*des avonds*).

Het patent, waarbij de Prins van Wallis tot Graaf van Dublin verheven wordt, zal eerstdaags worden uitgevaardigd.

Sir *H. Lytton Bulwer*, de nieuwe Engelsche ambassadeur in Noord-Amerika, is gisteren van Parijs hier gearriveerd.

— Men heeft hier tijdingen uit New-York tot 22 augustus. De president *Taylor*, nagenoeg geheel van den aanval van cholera hersteld, was, op zijne reis naar de Oostelijke Staten, te Pittsburg aangekomen. Die ziekte was te New-York aan het afnemen, te Philadelphia geheel verdwenen, maar te Boston toenemende. — In Canada was het op nieuw onrustig. Na de arrestatie van personen die het Parlementshuis hadden helpen vernielen, werd het huis van den procureur-generaal *Lafontaine* door het volk aangevallen, maar van binnen waren soldaten, die op de menigte vuurden, waardoor een jong mensch omkwam. Twee straatversperringen werden opgeworpen, maar weldra door de troepen vernield. Hierbij was het, tijdens de afzending der berigten, gebleven.

PARIJS den 3 september.

Gisteren heeft de President de opening van den spoorweg van Straatsburg naar Epernay bijgewoond. Voor de koelheid, waarmede hij op zijn laatste togtje te Havre was ontvangen, scheen men hem thans schadeloos te willen stellen, en zijne reis op gisteren was als het ware een zegetogt. Reeds was de geestdrift groot te Lagny, Meaux en overal elders waar de President zich des morgens korten tijd ophield, maar te Epernay klom zij ten top. Jong en oud uit den omtrek was derwaarts gestroomd, om hulde te brengen aan den man die den naam *Napoleon* draagt. De kreet *leve de Keizer!* had daar den boventoon en werd afgewisseld met dien van *leve Napoleon!* De Republiek scheen vergeten, slechts enkele malen werd men daaraan herinnerd door het geroep van *weg met de Republiek!*

De plegtige zegening van de locomotief geschiedde door den Bisschop van Chalons. Na eene revue over de nationale garde, woonde de President een luisterrijk banket bij, waar hij een toast van den Maire van Epernay dus beantwoordde: » Mijnheeren, de inwijding van een spoorweg is altijd een nationaal feest, hetwelk bij te wonen ik mij gelukkig acht; maar heden erlangt de inwijding van den spoorweg van Parijs naar Straatsburg een grooter gewigt uit hoofde der plaatsen welke ik doorreis. Meaux, la Ferté, Chateau-Thierry doortrekkende en eindelijk te Epernay komende, heb ik mij de roemrijke en grootsche worstelingen herinnerd welke Frankrijk tegen het vereenigd Europa heeft moeten doorstaan. (*Herhaald bravo.*) En ik heb tot mij zelven gezegd: zoo de spoorwegen op dat tijdstip bestaan hadden; zoo keizer *Napoleon* den stoom tot zijne beschikking had gehad, zou nooit een enkel vreemdeling in de hoofdstad van Frankrijk zijn gekomen. (*Daverende toejuichingen.*) Eere zij de spoorwegen! Eere aan hen, want zij doen niet alleen dienst aan den koophandel, zij dienen niet alleen tot ontwikkeling van nijverheid en handel gedurende den vrede, maar ook tot verzekering der onafhankelijkheid des Lands in oorlogstijd. Eere zij ook de stad Epernay, die de herinneringen van haren roem zorgvuldig heeft bewaard." Na het uitspreken dezer rede scheen er schier geen einde te zullen komen aan de toejuichingen.

— Zondag avond tusschen zeven en acht ure heeft hier een vreeselijk onweder, vergezeld van hevigen storm, gewoed. Velen meenen ook eene ligte aardschudding opgemerkt te hebben.

— Het plan, om het Fransche leger in Italië aanvankelijk te verminderen, heeft men voorloopig laten varen.

— Het Koninklijk verblijf Portici, drie kwart uur buiten de stad Napels gelegen, wordt voor den H. Vader in gereedheid gebragt, die zich den 2 of 3 dezer derwaarts zou begeven. Meer en meer blijkt het dat Z. H. het niet eens is met de Fransche onderhandelaars, en het Constitutionele stelsel niet wil aannemen. — Men verzekert dat in den laatsten tijd te Venetië dagelijks 400 personen door de cholera werden aangetast; sedert het opheffen der blokkade, moet de ziekte merkelijk verminderd zijn.

— De Minister van Finantien *ad interim* in Spanje wint alle mogelijke berigten omtrent den staat der schatkist in, en is voornemens zulks openbaar te maken, ten einde het publiek den finantiëlen toestand des Lands te doen kennen. Die mededeelingen zullen waarschijnlijk niet zeer gunstig zijn.

KEULEN den 4 september.

Gisteren kwam de Aartshertog Rijksbestuurder te Frankfort terug, en werd door de Oostenrijksche en Pruissische troepen met krijgseer, door de bevolking met gejuich ontvangen. De Prins van Pruissen, den vorigen dag van een uitstap naar Maintz en Wiesbaden wedergekeerd, zal vooreerst vast verblijf te Frankfort houden. Ook Prins *Leopold* van Beijeren wordt daar verwacht. Men maakt uit dit een en ander op dat Oostenrijk, Pruissen en Beijeren zich over de regeling der Bondsregering verstaan hebben.

— De Hertogin van Orleans is, met hare beide Zonen, den 1 dezer te Eisenach wedergekeerd. In het wit gekleede, met kransen getooide meisjes, en een koor van zangers, als mede de stedelijke raad, verwelkomden haar.

— De door Frankrijk reizende politieke vlugtelingen worden ten strengste verbinderd hunne reis uit Zwitserland over Parijs of Lyon te nemen.

— Nog altijd blijven de geruchten omtrent het lot der gevlugte aanvoerders van den Hongaarschen opstand uiteenloopende en onzeker.

'sGRAVENHAGE den 4 september.

Heden is de verjaardag van Z. K. H. prins *Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrik*, oudsten Zoon van Z. M. den Koning, op de gebruikelijke wijze in deze residentie gevierd. Des middags was er in de Maliebaan groote parade der bezetting; op het *Huis ten Bosch* heeft een groot diner plaats gehad, waaraan al de leden der Koninklijke Familie deel hebben genomen, benevens Z. K. H. den Kroonprins van Zweden met Hoogstdeszelfs gevolg. Het diner was in de Oranjezaal.

— Alhier wordt verwacht de regerende Groothertogin van Saksen-Weimar-Eisenach, Zuster van H. M. de Koningin-Moeder, tot het afleggen van een bezoek bij Hare Majesteit.

— Door den Minister van Binnenlandsche Zaken is tot docent aan het stedelijk Gymnasium te Zutphen benoemd de heer *F. H. B. von Hoff*, doctor in de Letteren.

Staten-Generaal.

TWEEDE KAMER. — *Zitting van dingsdag 4 september.*

In deze zitting zijn besluiten genomen nopens de gisteren in onvoltallige vergadering ingekomen stukken. De ontwerpen, in die bijeenkomst als ontvangen vermeld, zijn naar de Afdeelingen verzonden.

Voorts is heden ingekomen eene missive van den Minister van Finantien, ten geleide der Staatsrekening van ontvangsten en uitgaven over 1848. — Drukken en verzending aan eene commissie, bestaande uit de heeren *Verwey-Méjan*, *van Zuylen van Nyevelt*, *Heemskerk*, *Bachiene* en *van Doorn*.

De Commissie van Rapporteurs heeft haar algemeen rapport in gereedheid wegens de voordragt tot bekrachtiging van de contracten met de Handel-Maatschappij. — Drukken; beraadslagingen bepaald op vrijdag den 7 september, ten elf ure.

Nadat de Commissie voor de petitien, bij monde van den heer *Heemskerk*, verslag had uitgebragt over onderscheiden verzoekschriften, worden de vroeger aan de orde gestelde algemeene beraadslagingen geopend over het ontwerp, tot opheffing van twee provinciale belastingen in Friesland.

In dat ontwerp zijn drie wijzigingen gebragt. In de overwegingen namelijk van het ontwerp, zoowel als in art. 1, is, op voorstel van den heer *de Monchy*, opgenomen de bepaling, dat de heffing der bedoelde belastingen geschiedt *over ieder van de jaren* 1849 *en* 1850. Terwijl, op voorstel van den heer *Bachiene*, in art. 1 nog is opgenomen de bepaling, dat die heffing geschiedt *op de wijze van het besluit der Staten van Friesland van den* 28 *maart* 1849. — Aldus gewijzigd, is het ontwerp, na langdurige beraadslagingen, *aangenomen* met 51 tegen 10 stemmen. — De zitting is daarna gescheiden.

— Aanstaanden maandag, des middags ten één ure, zal de Eerste Kamer der Staten-Generaal hare werkzaamheden hervatten.

'sGRAVENHAGE den 5 september.

Staten-Generaal.

TWEEDE KAMER. — *Zitting van woensdag 5 september.*

In deze zitting heeft de heer *van Rosenthal*, naar aanleiding van hetgeen reeds in de tusschen de Kamer en de Regering gewisselde stukken nopens de bekrachtiging van het contract met de Handel-Maatschappij is verhandeld, verlof aan de Kamer gevraagd en verkregen om den Minister van Kolonien te interpelleren nopens het vraagpunt, welke de redenen zijn die de Regering vroeger hebben bewogen tot slechts eene *gedeeltelijke* afbetaling van de schuld aan de Nederlandsche Handel-Maatschappij? De Minister van Kolonien heeft zich bereid verklaard om dadelijk op die vraag te antwoorden, doch niet in openbare zitting, maar in committé generaal, indien de Voorzitter daartoe verlof gaf.

Dat verlof wordt onmiddellijk verleend, de openbare zitting opgeheven en veranderd in committé.

Nadat dit committé ruim een uur geduurd had, worden de deuren heropend en geeft de Voorzitter kennis dat er niets meer aan de orde van den dag is, en de zitting mitsdien wordt opgeheven. Daarna hebben zich de Afdeelingen bezig gehouden met het onderzoek van eenige laatstelijk ingekomen wetsontwerpen.

ROTTERDAM den 5 september.

Gisteren is alhier de negende verjaardag van Z. K. H. prins *Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrik*, Prins van Oranje, op de gebruikelijke wijze gevierd.

— Gisteren werd van de werf der weduwe *Visser* alhier met het beste gevolg te water gelaten het brikschip *Jan van Galen*, groot circa 180 lasten, gebouwd voor rekening der heeren *C. Balguerie en Zoon*, gevoerd zullende worden door kapitein *de Boer* en bestemd voor de vaart op Oostindië.

Heden is alhier van de werf *St. Joris*, voor rekening van de heeren *C. Vlierboom en Zonen*, met het beste gevolg te water gelaten het barkschip *Macasser*, groot 220 lasten, gebouwd door de scheepsbouwmeesters *de Jong*, *Kortlandt en Anthony*, en onmiddellijk daarna, voor rekening van den heer *T. van Holst*, te Delfshaven, de kiel gelegd voor een fregatschip van 400 lasten, genaamd *de Vier Gezusters.*

— Te 's Gravenhage zijn, sedert het ontstaan der cholera, daaraan overleden 439 en te Scheveningen 429 personen, te zamen 868. — Te Leyden zijn van den 1 tot den 4 dezer 6 cholera-zieken bijgekomen, 3 overleden en 4 hersteld. — Te Amsterdam zijn van den 1 tot den 3 dezer 58 cholera-lijders aangegeven en 43 overleden. — Te Utrecht zijn van zondag tot maandag ll. 27 cholera-lijders bijgekomen. — Te Arnhem zijn van den 31 augustus tot den 2 dezer 15 cholera-zieken bijgekomen, 12 overleden en 8 hersteld. — Te Zwolle zijn van den 26 ll. tot den 2 dezer 67 lijders bijgekomen, 31 overleden en 35 genezen. — Te Groningen zijn van den 31 ll. tot den 3 dezer 14 personen door de cholera aangetast, terwijl 6 aangetasten overleden en 18 herstelden.

— Dit jaar hebben 254 jongelingen zich aan het Staatsëxamen onderworpen, van welke 210 zijn toegelaten.

— Langs den Hollandschen ijzeren spoorweg zijn in de maand augustus 94,962 reizigers vervoerd, terwijl de opbrengsten van reizigers en goederen *f* 96,282. 80 hebben bedragen.

— Men verneemt dat het corresponderend lidmaatschap der Vlaamsche Rederijkerskamer *de Olijftak* is aangeboden aan de heeren professor *A. des Amorie van der Hoeven* te Amsterdam, *A. de Jager* te Rotterdam, en *Jottrand* te Brussel.

Van ROTTERDAM uitgeklaard *Nederlands Koning*, P. Admiraal, n. Batavia; *Rotterdam*, A. Bruce, en *Antias*, J. Graham, n. Glasgow.

HELLEVOETSLUIS den 4 dezer. Gisteren na den middag zijn binnengekomen *Harmonie*, T. K. Mulder, van Triest; *Liberty*, J. Davies, van Liverpool; *Friends*, S. Buck, van Newcastle; *Concordia*, J. Steffens, en *Magdalena*, N. Buining, van Riga; *Venilia*, H. Eddes, van Libau, en zeilde *Henry Alexander*, W. Beer, n. Hartlepool. — Heden morgen stoomde in zee *Rotterdam*, M. Coutard, naar Havre, en zeilden *George & Elizabeth*, T. Burdes, naar Shields; *Vrouw Jacoba*, A. B. Verstok, n. Dantzig, en *Johanna Ettina*, P. G. Schuur, naar Stettin; de wind Z. W.

HELLEVOETSLUIS den 5 dezer. Gisteren na den middag arriveerden *der Kleine Fritz*, W. Dittmann, van Stettin, en *Tre Venner*, J. Jörgensen, van Faaborg. Heden morgen zeilden *Mexico*, J. Kuyt, naar Curaçao; *Alert*, O. Krog, naar Krageroe, en stoomde in zee *Emerald Isle*, R. M. Sawyer, naar Hull; de wind N. O.

BRIELLE den 4 dezer. Gisteren na posttijd zijn binnengekomen *Gannet* (st.), D. Sullivan, v. Liverpool; *Emerald Isle* (st.), R. M. Sawyer, van Hull, en *Aukjen*, G. A. Veenstra, van Greifswald. Heden voor posttijd stoomden in zee *Attwood*, H. Cheesman, en *Batavier*, D. Dunlop, n. Londen, en *Collier*, A. Alexander, n. Leith; de w. W. — Te MAASSLUIS niets; de wind Z.

BRIELLE den 5 dezer. Gisteren na posttijd binnengekomen *Anna Agatha*, B. C. IJzer, van Cardiff; *Jonge Agatha*, A. E. Zeilinga, van St. Petersburg, en *Arendina Harmina*, S. H. Hazewinkel, van Riga; — heden voor posttijd *Afina Agatha*, B. J. Mulder, van Libau; *Magnet* (st), Th. Goodburn, van Londen, en stoomden in zee *Norfolk*, J. Wood, naar Goole; *Sir Robert Peel*, R. Hart, en *Ocean*, J. C. Hast, naar Londen. Negen inkomende schepen voor de Maas; de wind O.

MAASSLUIS den 5 dezer. Heden morgen zeilde *Unity*, W. Briggs, naar Hull; de wind O.

Tusschen de Maas en het Maassluische zeegat is aan den grond gekomen eene tot nu toe onbekende brik, waarschijnlijk door vergissing, oogenschijnlijk te veel diepgang hebbende om opzettelijk de Maas aan te doen; de loodsboot nommer 2 is bij gedacht vaartuig.

Kapitein T. K. Mulder, voornoemd, heeft gepraaid, den 30 julij, bij Teneriffe, de brik *de Snelheid*, kapit. J. J. Gorter, van Genua naar Suriname, en den 17 augustus, op 44 gr. 48 min. noorderbreedte en 9 gr. 5 min. oosterlengte, de kof *Drie Gebroeders*, kapit. J. Venster, van Amsterdam naar Smyrna; alles wel aan boord.

Door den kapitein G. A. Veenstra, bovengemeld, is den 1 dezer, op 53 gr. 20 min. noorderbreedte en 3 gr. 23 min. oosterlengte, gepraaid het schoener-kofschip *Grietje Mellema*, kapit. R. A. Hazewinkel, v. Riga naar Abbeville.

Kapitein P. Anderson, met de bark *Hong Kong* van Batavia te Hellevoetsluis binnen, heeft den 26 julij, op 13 graden noorderbreedte en 29 gr. westerlengte, gepraaid het schip *Jacoba Helena*, kapitein L. van Haften, van Batavia naar Rotterdam, met welk schip hij eenige dagen in gezelschap heeft gezeild.

MIDDELBURG den 3 dezer. Saturdag laatstleden is van Vlissingen afgezeild Zr. Ms. korvet SUMATRA, onder bevel van den kapitein-luitenant ter zee F. X. R. 't Hooft, tot het doen van een kruistogt in de Noord Zee. Dien zelfden dag is van den Roompot naar zee gezeild het fregatschip *Koning Willem de Tweede*, kapitein J. Kooger, van deze stad naar Batavia.

TEXEL den 3 dezer. De wind Z. O. Binnengekomen *Lord John Russell* (st.) van Londen, C. Lie van Osterrisoer, M. Moldenhauer en H. Thiis van Drammen. Vertrokken *Adriaan*, H. Zeven, naar Genua; R. J. van Driesten naar Nantes en H. Faber naar Fredrikstad.

TEXEL den 4 dezer. De wind O. Z. O. Binnengekomen C. Jessonneau van Rouaan, W. J. de Jong en W. Appleton van Londen, J. H. de Jonge van Riga, J. H. Ekman van Christinestad, F. K. de Weerd en G. E. Broekema van Memel, R. K. Folders van Koningsbergen, N. J. Riensema van Dantzig, C. M. Hansen van Bergen, L. Mörck van Fredrikstad; J. Stibolt, S. Knudsen, E. Haraldsen en J. Gjersöe van Drammen; gisteren nog N. Edvardsen van Drammen. Uitgezeild heden *Graafstroom*, J. H. van Santen, naar Batavia, en twee Noordsche schippers naar Drammen.

VLIE den 3 dezer. Binnengekomen gisteren T. M. Lieberg en L. H. Muggenborg van Riga, H. J. Brouwer van Droback en J. D. Sandersfeldt van Bremen; heden A. H. Oldenburger van Newcastle, G. H. Smit van St. Petersburg en *Adonis* (st.) van Londen. Vertrokken gisteren J. Klein naar Leith, J. T. Klein naar Stettin, J. H. de Weerd naar Jutland en J. H. Mulder op avontuur; — heden W. Tinmouth naar Sunderland, H. J. Sprik naar St. Petersburg, N. M. Ore naar Tonsberg, K. C. Knudsen naar Drammen en R. W. Lukens op avontuur.

TERSCHELLING den 2 dezer. Binnengekomen K. H. de Boer van Newcastle, als bijlegger, en H. J. Schippers van St. Petersburg.

VLISSINGEN den 4 dezer. Voor Antwerpen bestemd zijn alhier ter reede gekomen E. Deswelgh van St. Domingo, A. L. Speelman van Bordeaux, G. Hazewinkel en S. G. Postema van Memel, Berg van Stockholm en C. Nassel v. Bergen; voor Gent A. van den Kerckhove van Liverpool. Uitgezeild J. van der Meyden n. Batavia, B. S. Bohn naar St. Domingo, W. Martin naar New-York, W. Hammond naar Konstantinopel, A. P. Cornelissen n. Lissabon, R. Muys n. Liverpool en F. B. Nepperus n. Koningsbergen, allen van Antwerpen. — Van Antwerpen vertrokken gisteren Mellema n. Hamburg en heden J. B. Biel naar Leer.

AANGEKOMEN: Te LISSABON 18 augustus R. G. Waker van Amsterdam en 20 P. Poldervaart van Vlaardingen, welke laatste den 25sten naar Gibraltar gezeild is. Te ST. UBES 26 F. C. Kamminga van Vlaardingen en J. H. Jonker van Rotterdam. Te HAMBURG 31 *Gouverneur van Ewijck* (st.) en K. F. Kremer van Amsterdam. Te WARNEMUNDE 30 H. E. de Beer, mede van Amsterdam. Te SWINEMUNDE 29 J. H. Duit en W. W. Smit van Rotterdam; 30 H. H. Kwint, N. Andersen en A. F. Haaijer van Amsterdam, B. J. van der Veen en K. E. Boswijk van Rotterdam. Te MEMEL 27 H. B. de Jonge van Antwerpen en 28 R. J. Adema van Harlingen. Te BOLDERAA 22 H. C. Upmeijer van Schiedam, H. K. de Weerd van Spikeroog en T. Wijnstok van Groningen; 25 H. F. Klein van Amsterdam. Te TRAVEMUNDE 30 H. B. Korfker van Antwerpen.

VERTROKKEN: Van BUENOS-AYRES 10 junij C. de Boninge naar Havanna. Van GIBRALTAR 20 augustus H. den Breems naar Lissabon. Van HAMBURG 31 Feiken naar Amsterdam; 1 dezer de Boer naar Antwerpen, P. J. Albers naar Amsterdam en M. Koobs n. Makkum. Van TRAVEMUNDE 29 J. J. van der Woude naar Gent.

Uittreksel uit de Lloydslijsten van den 30, 31 *augustus en* 1 *september:*

Te LONDEN in lading Green naar Rotterdam. Te POOLE 28 H. H. Kok van Hamburg. Te GLOUCESTER 29 H. B. Schuur van Groningen. Te NEWPORT 30 D. J. Bart en te MUMBLES 28 J. Hoekstra v. Amsterdam, de laatste bestemd n. Swansea. Te SHIELDS 28 A. Jonker van Zwolle, 29 H. R. Veling van Kampen, 30 P. S. Gruppelaar van Amsterdam. Te PLYMOUTH 30 S. Stevens van Rotterdam. Bij FALMOUTH 28 Wm. Softley van Rotterdam naar Liverpool. Te DUNDEE 26 D. Brown van Rotterdam en 29 H. R. Giezen v. Zwolle. Te LIVERPOOL 29 v. Bargen v. Amst.; in lading Morgan, White en Hair naar Rotterdam; vertrokken 30 J. J. Wever naar Dantzig, Seaborn naar Dordrecht en Barrett naar Rotterdam. Van GOOLE 30 S. E. de Ruiter naar Delfzijl.

Uittreksel uit de Lloydslijst van den 3 september:

Te HULL 1 dezer aangekomen H. R. Velthuis v. Middelburg. Te GRANGEMOUTH 30 augustus H. Harrison en W. Branch v. Rotterdam. Te JERSEY 24 G. J. Mooi van Granville. Te LIVERPOOL 1 dezer *Prince Albert* van Rotterdam; afgezeild J. A. Oldenburger n. Koningsbergen; in lading Drew en Morrison n. Rotterdam.

Het schip *Devonshire Lass*, kapit. J. Stapledon, van Liverpool n. Dordrecht, is den 31 augustus lek te Appledore binnengeloopen.

SUNDERLAND den 2 dezer. Het Groninger kofschip *Jantina*, kapitein R. E. Brouwer, van Hull naar Newcastle, is den 31 augustus door den mist te Souter Point, nabij deze haven, op strand geraakt, doch af- en met weinig schade door visschers van Whitburn alhier binnengebragt.

Het schip *St. George de la Mina*, kapitein J. J. van der Eb, van Rotterdam naar St. George de la Mina, is den 2 dezer ter reede van Deal binnengeloopen.

C A R G A - L IJ S T.

JONGE AGATHA, A. E. ZEILINGA, van *St. Petersburg.*

22 heele en 46 halve bonden Hennep en 250 Garniermatten, Wed. *Cool en Zn.*; 10 b. Hennep, *J. van Wageningen en Zn.*; 16 halve b. Hennep en 40 v. Potasch, *W. Kaars Sijpestein*, en 2 b. Hennep, Order.

HENDRIKA CATHARINA, H. O. HEIDA, van *Wismar.*

34 last Rogge, *J. de Kuyper en Co.*

HAMBURG PAQUET, H. IBSEN, van *Bergen.*

6 t. Traan en 200 waag Rondvisch, *Coomans*, *Born en Philippi*; 50½ t. Traan, *S. A. le Vino en Co.*; 154 t. dito en 200 waag Visch, *L. Maijer en Co.*; 150⅔ t. Traan en 300 waag Visch, *P. van Rossem*; 100 dito dito, *A. T. Sölling en Co.*, en 750 dito dito, *W. A. Fuchs en Co.*

IN LADING LIGGENDE SCHEPEN.

Te Rotterdam:

BATAVIA, mede voor Passagiers, waartoe hetzelve bijzonder is ingerigt, het gekoperd snelzeilend Nederlandsch Barkschip *Vrouw Johanna*, kapitein *C. van der Hoeven*, voerende eenen bekwamen Scheepsdoctor. Adres ten kantoren van *Kuyper, van Dam en Smeer* en *Hudig en Blokhuyzen.*

BATAVIA, mede voor Passagiers, waartoe hetzelve uitmuntend is ingerigt, het nieuw gebouwd en gekoperd Nederlandsch Barkschip *Eugenie*, kapit. *E. J. Bargman*, voerende eenen geëxamineerden Scheepsdoctor. Adres ten kantoren van *Kuyper, van Dam en Smeer* en *Hudig en Blokhuyzen.*

BATAVIA, mede voor Passagiers, waartoe hetzelve bijzonder is ingerigt, het gekoperd snelzeilend Nederl. Barkschip *den Elshout*, kapitein *P. F. Rijken*, voerende eenen geëxamineerden Scheepsdoctor. Adres ten kantoren van *Kuyper, van Dam en Smeer* en *Hudig en Blokhuyzen.*

BERGEN, het Nederl. Kofschip *Rudolph*, kapitein *L. van der Laan.* Adres ten kantore van *Kuyper, van Dam en Smeer.*

DUNDEE, het Engelsch Schoonerschip *City of Rotterdam*, kapitein *James Lee.* Adres ten kantore van *George Levingston* en van *J. A. Houwens.*

HAMBURG, het snelzeilend Blankenezer Schoenerschip *Ora*, kapit. *C. Breckwoldt.* Adres ten kantore van *Kuyper, v. Dam en Smeer.*

HAMBURG, het Blankenezer Schoonerschip *Fido*, kapit. *H. Stehr.* Adres ten kantore van *Kuyper, van Dam en Smeer.*

HAMBURG, het Noordsch Schoonerschip *Hamburg Packet*, kapit. *H. Ibsen.* Adres ten kantore van *Kuyper, van Dam en Smeer.*

KAAP DE GOEDE HOOP en BATAVIA, het gekoperd snelzeilend Nederlandsch Schoenerschip *St. Helena*, kapitein *H. F. Scharper*, om den 15 September te vertrekken. Adres ten kantoren van *Kuyper, van Dam en Smeer* en *Hudig en Blokhuyzen.*

KONINGSBERGEN, het Nederl. Kofschip *Fennegina*, kapit. *H. H. Duit.* Adres ten kantore van *Kuyper, van Dam en Smeer.*

NEWCASTLE u/T., het Nederl. Kofschip *Gerardina Klasina*, kapit. *B. J. Goossens*, om spoedig te vertrekken. Adres ten kantore van *Boutmy en Co.*

St. PETERSBURG, het Nederlandsch Kofschip *Vriendschap*, kapit. *F. F. Bieze*. Adres ten kantore van *Kuyper, van Dam en Smeer.*

STETTIN, het Nederlandsch Kofschip *Fenna Gerarda*, kapitein *A. Struyk*. Adres ten kantore van *Kuyper, van Dam en Smeer.*

STETTIN, het Nederlandsch Kofschip *Henderika*, kapitein *R. S. van Deest*. Adres ten kantore *Kuyper, van Dam en Smeer.*

VALPARAISO, het gekoperd snelzeilend Nederlandsch Fregatschip *Jan de Witt*, kapit. *J. van Waning*, om in den loop van de maand September te vertrekken. Adres ten kantore van *Kuyper, van Dam en Smeer.*

Te Vlaardingen:

ELSENEUR en RIGA, het Nederlandsch Hoekerschip *de Tweelingen*, kapit. *W. Schep*. Adres bij *Kuyper, van Dam en Smeer.*

BEURS- EN MARKTBERIGTEN.

***MADRID** den 30 Augustus.* Spanje 3 per cents 26⅝ a contant; dito 4 per cents 11⅝; dito 5 per cents 11¾ papier; Rentel. Schuld 3 15/16 papier; Coupons 6¾ geld.

***PARIJS** den 4 September.* Frankrijk 3 per cents 56. 15 a contant en 56. 10 tegen ultimo; dito 5 per cents 91. 25 a contant en 91. 30 tegen ultimo; Spanje 3 per cents Binnenl. 27⅛; dito Buitenl. 35.

***LONDEN** den 3 September.* De 3 per cents Geconsolideerden 92½ a contant en voor rekening; de Gereduceerden 92⅝; de Actien van de Bank 199; Sanje, 5 per cents, 18⅜ a contant; dito, 3 per cents, 34¾ a contant; Portugal, 5 per cents, 81¾ a contant; Peru 55; Mexico 28⅛ voor rekening, zonder Coupons; Holland, 2½ per cents, 54 a contant.

***ANTWERPEN** den 4 September.* België 5 per cents 95½; dito 4½ per cents 87¾ geld; dito 2½ per cents 49¼ a ½. Spanje 5 per cents 11 15/16 geld; dito Binnenl. 3 per cents 27⅜ papier.

***AMSTERDAM** den 5 September.*

				gebl.
NEDERLANDEN, Werkel. Schuld	2½	pc.	54⅛ a 54 5/16	54⅛
Dito Certificaten	3	»	64¼ - 64 5/16	
Dito dito	4	»	84½ - 84¾	84¾
Oostind. Leening	4	»	85½ - 85⅝	
Amortisatie-Sijndicaat	3½	»	84⅜ - 84⅝	
Handel-Maatschappij	4½	»	157 -	
Haarlemmermeer	5	»	100 -101	
BELGIË, bij *Rothschild*,	2½	»	46⅞ - 47 3/16	
SPANJE, L. bij *Ardoin* van 85 £	5	»	12⅛ -	
Dito » dito » 510 »	5	»	12 3/16 -	
Dito » dito Onbep. Stukk.	5	»	11 11/16 -	
Dito	3	»	35⅞ -	
Dito Binnenl. a 6 m.	3	»	27 5/16 - 27 7/16	27⅜
Coupons *Ardoin*			8 5/16 - 8 9/16	
Passive			3¼ -	
PORTUGAL, te Londen	5	»	30⅛ - 30 3/16	
Dito dito	4	»	31 3/16 - 31¼	
RUSLAND, Obl. *Hope en Co.* 1798 en 1816	5	»	105 -	
Dito dito 1828-1829	5	»	105 -	
Certific. bij dito 1831 en 1833	5	»	93½ - 94	
Dito bij *Hope en Co.*	4	»	86¼ -	
Dito bij *Stieglitz en Co.*	4	»	83⅞ - 84⅞	
Inschrijv. in Assignatien	6	»	64 -	
Certific. van dito	6	»	64⅞ - 65	
POLEN, Aand. met Loten	*fl.* 500	*f*	142 -	
OOSTENRIJK, Metaliek	5	pc.	85⅞ - 86⅛	
Dito	2½	»	44¾ - 45¼	

Oostenrijk, N. Metall., 5 pc., 88½. Weenerbank bij *Goll en Co.*, 5 pc., 90; id. 4 pc., 75¼. N. Loten van 250 fl. 297, 302. Bank-Actien *f* 1390, *f* 1400. Fransche Oblig., 3 pc., 53¼, ⅝, 7/16. Louis., bij *Hope*, 5 pc., 94¾. Brazilië, 5 pc., 87⅞. N. Mexico, 5 pc., 27½. Peru, 4 pc., 53, ½, ¼. Ecuador 3⅛. Grieken, 5 pc., 5¼, ¾, ¾. Handel-Maatsch., contant, 157. Oblig. Holl. Spoorweg, 4½ pc. 96.

5 ure. Nederl. Werk. Schuld, 2½ pc., 54⅛. Spanje, bij *Ardoin*, 510 £, 12⅛; Binnenl., 3 pc., 27 5/16 a ⅜. Oostenrijk, Metal., 5 pc., 86⅛; idem, 2½ pc., 45½ a ⅝.

***ROTTERDAM** den 5 September.* Nederlanden, Werk. Schuld, 2½ pc., 54⅛; idem idem, 3 pc., 64; idem idem, 4 pc., 84¼. België, bij *Rothschild*, 2½ pc., 46 15/16 l. k., 47 h. k., 46 15/16 gebl. k. Frankrijk, Cert., 3 pc., 53¾ l. k, 54 h. k., 54 gebl. k. Spanje, *Ardoin*, £ 170, 5 pc., 11 13/16; Binnenlandsche, 3 pc. 27½ l. k., 27⅝ h. k., 27 9/16 gebl. k. Portugal, te Londen, 4 pc., 31⅛. Oostenrijk, Metaliek, 2½ pc., 45½. Peru, Coupons, *f* 4½ l. k., *f* 4⅝ h. k., *f* 4⅝ gebl. k. Mexico 1846, £ 100, 5 pc, 27 13/16.

***ROTTERDAM** den 4 September.* Londen 2 maanden *f* 12; kort *f* 12. 05.

***AMSTERDAM** den 5 September.* TARWE flaauw en met weinig handel: 131 ℔ bonte Poolsche *f* 300; 132 ℔ O. Norder *f* 265; 129 ℔ Jar. Gelders. *f* 256; 132 ℔ N. dito *f* 230; 126 ℔ Jar. Zeeuws. *f* 240; 128 ℔ N. dito *f* 225. — ROGGE in een doen: 125 ℔ N. Inl. *f* 154.— GERST en BOEKWEIT zonder handel. — HAVER in een doen, 80 ℔ Jar. Dikke *f* 90. — KOOLZAAD: Brielsch £ 62; op 9 Vat, in April £ 66½; Oct. £ 64. — RAAPOLIE: op 6 w. *f* 40½; Vlieg *f* 39½; in Mei eerstk. *f* 39¼; Oct. *f* 39; Nov. *f* 39⅛; Dec. *f* 39¼ a ⅜. LIJNOLIE op 6 w. *f* 29½; Vlieg. *f* 28½. — HENNEPOLIE: op 6 w. *f* 40. — RAAPKOEKEN *f* 56 a *f* 60. — LIJNKOEKEN *f* 7 a *f* 9.

***SCHIEDAM** den 5 September.* Jenever, het Ned. Vat, zonder fust, *f* 15. 75; Amst. proef. idem idem, *f* 17. Zonder de belasting.

OPENBARE VERKOOPINGEN
VAN **HUIZEN**, ENZ.,
in het Notarishuis te Rotterdam,
WOENSDAG DEN 5 SEPTEMBER.

Het *Huis*, *Bovenhuis* en *Erve*, aan de oostzijde van den Oppert, F, n.° 23, wijk 6, n.° 23. In trekgeld *f* 1675, daarboven *f* 320. Verkocht.

Het *Huis*, *Tuin*, *Koetshuis*, *Koepel enz.* en *Erve*, in den polder Rubroek, in Krooswijk, V, n.s 5 en 6, wijk 13, n.° 1083. In trekgeld *f* 2250, daarboven *f* 600. Verkocht.

Het *Huis*, *Tuin*, *Plantsoen* enz. en *Erve*, aan den Schiedamschensingel, T/15, nommers 28/658. In trekgeld *f* 10,950.

N.° 1. 1/80 *Aandeel* in de Geldleening der *N. R. Courant*, groot *f* 500, waarop is gefourneerd *f* 450. Om *f* 750 verkocht.

N.° 2. 1/80 *Aandeel* in de tweede Helft van den Eigendom der *N. R. Courant*. In trekgeld *f* 460. Verkocht.

N.° 1. Het gedeeltelijke *Erf* der Afgebrande Stoomsuiker-Raffinaderij *c. a.*, van de Heeren *P. H. Tromp en Co.*, aan de Leuvehaven. In trekgeld *f* 5000.

N.° 2. Het gedeeltelijke *Erf*, als voren, met den daarop staanden *Schoorsteen*. In trekgeld *f* 7000.

N.° 3. Het *Erf* van het Afgebrande Pand, als voren, ten noorden n.s 1 en 2. In trekgeld *f* 6450.

Voor de vele blijken van belangstelling, ondervonden bij gelegenheid onzer **Vijf en twintigjarige Echtvereeniging**, betuigen wij onzen hartelijken dank.

Rotterdam den 3 September 1849. — M. PLEMP. E. C. PLEMP, SNELLEN.

Voor de bewijzen van deelneming, bij het verlies mijner geliefde Echtgenote ontvangen, betuig ik, mede namens mijne Behuwdmoeder, hartelijken dank.

Rotterdam den 6 September 1849. — J. WAMBERSIE.

Getrouwd

J. GREVEN,
Weduwenaar van A. A. LIGHTENBERGH,
met
W. J. GUBBELS.

Rotterdam den 5 September 1849.

Bevallen van eene DOCHTER Vrouwe *PAULINE SARA GRANSBERG*, geboren HOYNCK VAN PAPENDRECHT.

Rotterdam den 3 September 1849.
Eenige kennisgeving.

Heden nacht overleed, na langdurige ongesteldheid, mijn geliefde Echtgenoot, THEODORUS JACOBUS BOUTMY.

ZORGVLIET, *aan de Bilt bij Utrecht, den 31 Augustus 1849.* — M. C. G. SCHERIUS, Wed. BOUTMY.

Algemeene kennisgeving.

Heden overleed, in den ouderdom van 46 jaren, Vrouwe CATHARINA VAN VOLLENHOVEN, hartelijk geliefde Echtgenoote van Mr. P. G. DALEN.

Rotterdam den 1 September 1849.

Tot mijne diepe droefheid overleed heden, aan eene kortstondige doch hevige ziekte, in den ouderdom van 56 jaren, na voorzien te zijn van de troostmiddelen der Katholijke Kerk, mijn dierbare Echtgenoot, PETRUS HENDRIKUS HENDRIKS, mij nalatende negen Kinderen, waarvan er drie zijn die dit groot verlies nog niet kunnen beseffen. Wat ik en mijne Kinderen in hem verliezen, zullen zij, die den Overledene van nabij gekend hebben, het best kunnen begrijpen.

Rotterdam den 2 September 1849. — Wed. P. H. HENDRIKS, geb. BLOEM.

Algemeene kennisgeving aan Vrienden en Bekenden, zoowel binnen als buiten deze Stad.

NB. De **Affaire** zal door mij op denzelfden voet worden voortgezet.

Heden overleed, na een langdurig lijden, mijn dierbare Echtgenoot, G. VAN BINSBERGEN, in den ouderdom van ruim 67 jaren.

Rotterdam den 3 September 1849. — M. C. WILHELMS, Wed. G. VAN BINSBERGEN.

Eenige kennisgeving.

Ons geliefd jongste Kind, LOUIS PIETER, overleed heden, den leeftijd van veertien maanden bereikt hebbende.

Rotterdam den 3 September 1849. — R. JACOBSEN. C. W. JACOBSEN, DEN BRAASSEM.

Heden middag ten 12 ure ontsliep, kalm en zacht, de Heer CAREL OTTO HEINTZ, in den ouderdom van ruim 63 jaren, diep betreurd door zijne nagelaten Betrekkingen.

Verzoeke van rouwbeklag verschoond te blijven.

Brielle den 3 September 1849. — E. L. STADLER, Wed. C. O. HEINTZ.

Het **Loterijkantoor** zal door mij Weduwe worden gecontinueerd.

Heden ontsliep, in de blijde hope des eeuwigen levens, mijn hartelijk geliefde oudste Zoon, DIRK, in den ouderdom van 21 jaren en bijna 2 maanden, aan eene borstteering, tot diepe droefheid van mij, mijne Kinderen en haar die hem teeder beminde. Wij wenschen Gode te zwijgen en niet te treuren als diegenen die geen hope hebben. — T. C. HOFFERS.

Rotterdam den 4 September 1849.

Heden overleed plotseling, tot diepe droefheid van mij, mijne Kinderen en Behuwdkinderen, mijne geliefde Echtgenoote, HENDRIKA VAN DER LOO, in den ouderdom van 59 jaren.

Rotterdam den 4 September 1849. — W. KUYPERS.

KONINKLIJKE ZUIDHOLLANDSCHE SCHOUWBURG,
*onder directie van den Heer **A. PETERS.***

Op Saturdag den 8 September 1849: **EEN HUWELIJK ONDER LODEWIJK XV**, Blijspel in vijf bedrijven, naar het Fransch van *A. Dumas*; versierd met nieuwe Costumes (nooit alhier vertoond). Gevolgd door: **DE KOOPMAN IN KINDERSPEELGOED**, Dramatische Schets, in één bedrijf, naar het Fransch, door *W. Greeven* (nooit alhier vertoond). Aanvang ten **zes ure.**

*** STOOMBOOTVAART op SCHOTLAND,
voor Passagiers en Goederen.

Naar **LEITH**, het Stoom-Schroefschip ***BORDER QUEEN***, Kapitein ***Thomas Duncanson***; vertrekt Dingsdag den 11 September, des morgens. Adres ten Kantore van *GEORGE LEVINGSTON* en van *J. A. HOUWENS.*

*** De COMMISSIE tot oprigting eener **ZWEM- en GYMNASTIE-SCHOOL**, alhier, heeft de eer te berigten dat zij, door de welwillende medewerking van den Raad der Rotterdamsche Turnclub, is in staat gesteld eene doelmatige **Inrigting** voor de **Gymnastie**, op den Oostsingel, wijk 13, n.° 485, te kunnen openstellen, en aldaar den Heer ***E. Meinhardt*** als Onderwijzer heeft aangesteld.

Zij hoopt dat de weinige belangstelling welke tot nu toe, uit verschillende, buiten haar bereik liggende oorzaken, heeft bestaan, plaats zal maken voor algemeene deelneming aan die Oefening.

De Condition liggen aan het Locaal ter inzage.

Rotterdam den 3 September 1849.

JOOST VAN VOLLENHOVEN.
ADOLPH REMY.
D. DUNLOP.
H. MICHALITZKA.
C. FUCHS.
J. J. MARIE VAN HEEL.

*** Allen die iets te vorderen hebben van of verschuldigd zijn aan den Boedel van den Heer **CHRISTIAAN MINABER VAN EYBEN**, in leven *Stads Apotheker te Delft* en aldaar onlangs overleden, worden verzocht daarvan opgave te doen, vóór of uiterlijk op den 15 dezer maand, ten Kantore van den Notaris *JACOBUS VERNÉE*, te Delft voornoemd.

*** **VERLOREN,**

laatstl. Maandag avond, gaande van het Station Rotterdam per Trein van 7 ure 45 minuten naar 's Hage, eene **GELDBEURS**, met diverse **Specien**. Die dezelve teregt brengt kan *één vierde* van de Geldswaarde tot belooning ontvangen bij de Boekverkoopers *M. WIJT & ZONEN*, alhier.

*** SOCIETEIT VAN EIGENDOM VAN EIJERLAND,
(eiland Texel).

Het HOOFDBESTUUR der voormelde Societeit berigt bij deze den Belanghebbenden, dat de eenige nog overgebleven **AANDEELEN** uit de **Eerste Leening** der beide Negotiatiën, op voorschreven Eigendom gevestigd, zijnde N.s **20, 28, 40, 47, 48, 56, 66, 77, 85, 106, 108, 135, 138, 143, 146, 156, 159, 172, 176, 181, 202, 226, 238, 241, 264, 273, 294** en **295**, respectivelijk in Januarij 1850 zullen worden afgelost, en dat tot afbetaling derzelven, met bijvoeging van de deswege alsdan verschenen Halfjarige Coupons, zal worden gevaceerd alle Werkdagen gedurende de gezegde maand Januarij 1850 en vervolgens, des voormiddags van 9 tot 12 ure, ten Huize van den Secretaris der Societeit, ***A. H. van Oordt***, of ten Kantore van de Heeren ***R. Mees en Zonen***, te Rotterdam, en zulks tegen intrekking der Aandeelen, aan den voet door den Houder geteekend: „*voldaan voor Kapitaal en Interest*," met overlegging van het daarbij behoorende, alsdan nog niet verschenen Interest-Bewijs.

Rotterdam, 24 Augustus 1849.

*** GELD OP HYPOTHEEK AANGEBODEN.

Diverse **KAPITALEN** worden ***ter Leen aangeboden*** als **Eerste Hypotheek** op solide Panden te *Rotterdam*, of wel op Landerijen. Adres ten Kantore van de Notarissen *BEIJERMAN & CAZAUX*, aan het Westnieuwland te Rotterdam. Brieven *franco.*

*** Een **Bekwame**

MOLENAARSKNECHT,

Vast Werk begeerende, vervoege zich zoo spoedig mogelijk, in Persoon of met gefrankeerde Brieven, bij de Wed. *P. NAGTEGAAL*, te Melissant (bij Dirksland).

*** Er wordt gevraagd een **Bekwaam**

KOPERSLAGERS-GEZEL,

om ten spoedigste in Dienst te treden. Adres bij den Boekhandelaar *P. M. BAZENDIJK*, aan de Leuvehaven.

*** OPENBARE VRIJWILLIGE VERKOOPING.

PIETER SAMUEL SANDER en *JAN CORNELIS PAATS*, Notarissen, residerende te Rotterdam, als lasthebbende van hunne Principalen, zijn van meening om op Woensdag den 12 September 1849, des namiddags ten 4 ure, in het Lokaal voor Publieke Verkoopingen, aan de Gelderschekade te Rotterdam, te veilen en aan de meestbiedenden of eerstmijnenden te verkoopen:

N.° 1. Een hecht en sterk **PAND**, bestaande in Twee BENEDEN- en Zes BOVENWONINGEN, mitsgaders Vijf HUISJES in den Gang, **ERVE** en **GROND**, staande en gelegen aan de noordzijde van de Kalverstraat te Rotterdam, in de Wijkverdeeling bekend oud wijk H, n.° 313, nieuw wijk 8, n.s 351 tot en met 356, Kadaster sectie K, n.s 109, 111 tot en met 116, 1518 en 1519. Over anno 1849 in de Grondbelasting aangeslagen op de som van *f* 53. 65; doende in 13 Percelen aan Huur *f* **12. 60** per week, makende *f* **655. 20** 's jaars. De Kooper zal *drie vierde* gedeelten zijner Kooppenningen gevestigd kunnen houden tegen den Interest van **4½** per Cent 's jaars, en aflossing van ten minste een Tiende Gedeelte der primitive hoofdsom.

N.° 2. Een hecht en sterk **HUIS** en **ERVE**, staande en gelegen in een Gang aan de zuidzijde van de Hofstraat te Rotterdam, in de Wijkverdeeling bekend oud letter E, n.° 134, nieuw wijk 5, n.° 148 *b*, Kadaster sectie I, n.° 980. In de Grondbelasting als voren aangeslagen op de som van *f* 5. 13; doende in Huur *f* **1. 30** per week, makende *f* **67. 60** 's jaars.

N.° 3. Een hecht en sterk **HUIS, BOVENWONINGEN** en **ERVE**, staande en gelegen aan de oostzijde van de Lange Frankenstraat te Rotterdam, in de Wijkverdeeling bekend oud letter K, nommer 392, nieuw wijk **10**, n.° 493, Kadaster sectie M, nommer 279. In de Grondbelasting als voren aangeslagen op de som van *f* 30. 10; doende in 4 Percelen aan Huur *f* **215. 60** 's jaars. Te aanvaarden 1 October 1849.

Nadere informatien zijn te bekomen ten Kantore van de Notarissen *SANDER en PAATS*, te Rotterdam, en zullen de te veilen Panden twee dagen vóór en des voormiddags van den dag der veiling, op de gewone uren, kunnen worden bezigtigd.

*** OPENBARE VRIJWILLIGE VERKOOPING.

PIETER SAMUEL SANDER en *JAN CORNELIS PAATS*, Notarissen, residerende te Rotterdam, als lasthebbende van hunne Principale, zijn van meening om op Woensdag den 12 September 1849, des namiddags ten 4 ure, in het Locaal voor Publieke Verkoopingen, aan de Gelderschekade te Rotterdam, te veilen en aan den meestbiedende of eerstmijnende te verkoopen:

Een hecht, sterk en welgelegen **HUIS, BOVENWONINGEN** en **ERVE**, staande en gelegen aan de noordzijde van de Vierwindenstraat te Rotterdam, belend (van ouds) ten oosten *Gerrit Schoof*, ten westen *Hendrik van Veenendaal*, strekkende voor van de Straat tot achter aan *Jacobus van der Voort*, ten ouden Stads Protocolle geregistreerd op n.° 891, oud wijk E, n.° 546, nieuw wijk 5, n.° 568, Kadaster sectie I, n.° 574. Over anno 1849 in de Grondbelasting aangeslagen op de som van *f* 23. 83. Doende in diverse Percelen aan huur *f* **304. 60** 's jaars. Te aanvaarden 1 October 1849.

Nadere informatien zijn te bekomen ten Kantore van de Notarissen *SANDER en PAATS*, te Rotterdam, en zal het te veilene Pand twee dagen vóór en des voormiddags van den dag der veiling, op de gewone uren, kunnen worden bezigtigd.

*** OPENBARE VRIJWILLIGE VERKOOPING.

De Notaris *KLUIT*, residerende te Poortugaal, is van meening om op Woensdag den 12 September 1849, des voormiddags ten negen ure, aan de Haven te Pernis, in het openbaar te verkoopen:

Een welbezeilde **VISCH-SCHOKKER**, met deszelfs Staande en Loopend WANT en verderen INVENTARIS, en zulks eerst in percelen en daarna gecombineerd.

Nadere informatien zijn te bekomen bij genoemden Notaris.

Te *Rotterdam*, bij JAN ARRENBERG & Co.